

**FİNANSAL OKURYAZARLIK VE
PARA YÖNETİMİ DAVRANIŞLARI:
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE UYGULAMA**

**Seliha Seçil BAYRAM
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2010**

**FİNANSAL OKURYAZARLIK VE PARA YÖNETİMİ DAVRANIŞLARI:
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE UYGULAMA**

Seliha Seçil BAYRAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Finansman Bilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Fatih TEMİZEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2010

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**FİNANSAL OKURYAZARLIK VE PARA YÖNETİMİ DAVRANIŞLARI:
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE UYGULAMA**

Seliha Seçil BAYRAM

İşletme Anabilim Dalı

Finansman Bilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Fatih TEMİZEL

Dünyada yaşanan küresel finansal kriz, giderek değişen piyasa koşulları, toplumun demografik yapısındaki değişimler, finansal okuryazarlık konusunu gündeme getirmektedir. Gündelik yaşamda alışverişten kredi kullanıma kadar birçok farklı alanda finansal araç ve uygulamaların artması ve karmaşıklaşması, bireylerin sağlıklı finansal kararlar verebilmesi için finansal okuryazarlığı gerekli kılmıştır. Bireylerin temel bankacılık hizmetlerinden yararlanması, kredi ve türevlerini kullanması, geleceğe dönük birikim ve yatırımlar yapması, yeni teknolojiye dayalı olarak finansal hizmetlerden yararlanması, finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesine bağlı olarak gelişebilir.

Bu yüksek lisans tezinde, İktisadi ve İdari Bilimler ve Teknik ve meslek yüksekokulu öğrencilerinden oluşan 600 kişilik bir örneklem kullanılarak, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmeye çalışılmış ve buna bağlı olarak para yönetimi konusunda hangi davranışların gösterildiği saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu ve bu durumun farkında olunmadığı ortaya çıkmıştır. Temel bankacılık işlemlerini kullanma konusunda en yaygın kanal olarak ATM kartları belirlenirken, kredi kartı sahipliği oranı yüzde 45; online bankacılık uygulamaları kullanımı ise yüzde 35 düzeyinde kalmıştır. Öğrenciler, finansal okuryazarlık kavramını, düzenli para biriktirme alışkanlığı, faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı ve finansal kayıtları saklama alışkanlığı olarak sınırlı bir yapıda algılamaktadır.

Yarının yetişkinleri olarak çalışma yaşamına katılacak olan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi etkin çalışan bir piyasa için önem taşımaktadır. Bunu sağlamanın yolu finansal eğitim programları geliştirerek okul müfredatlarında ekonomi ve finans derslerine yer vermek, bir devlet politikası olarak finansal okuryazarlığı tüm toplumda yükseltmeye çalışmaktır. Böylece bireyler finansal sistemin içinde yer alarak finansal ürün ve uygulamaları daha fazla kullanabilir.

ABSTRACT

FINANCIAL LITERACY and MONEY MANAGEMENT BEHAVIOURS: APPLICATION on STUDENTS of ANADOLU UNIVERSITY

Seliha Seçil BAYRAM

Department of Business Administration

Program in Finance

Advisor: Yrd.Doç.Dr. Fatih TEMİZEL

Financial literacy is on agenda for global financial crisis in the world, changing market conditions and demographic changes in the society. Financial literacy is needed for many areas that financial actions, complex financial tool and applications and a range of shopping to credit use. Rising financial literacy level is depended to individuals who use basic banking services, credits, saving and investing and information technology based financial services.

It is used a sample that is content 600 students from business administration and technical and vocational school in this master thesis. It examined to students' financial literacy level and Money management behaviours. According to findings students have very low financial literacy and they don't notice that situation. ATM cards is most common channel of basic banking services. Credit cards availability is 45 percent in students. The rate of users of online banking services is only 35 percent. Students perceived the financial literacy as regular saving money behavior, pay bills on time and keep financial records behaviour.

For a effective working market it is important to raise financial literacy levels of students who will adults of tomorrow. Economy and finance courses must be take place all school schedules with improving education programs. In addition, to raising financial literacy levels of society should be a state policy. Thus, individuals can be stay in financial system and use more financial products and applications.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Seliha Seçil Bayram'ın “**Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama**” başlıklı tezitarihinde, aşağıdaki jüri tarafından lisansüstü eğitim öğretim ve sınav yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Finansman Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza**

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr. Fatih TEMİZEL

Üye :

Üye :

Prof.Dr. Ramazan GEYLAN

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Enstitü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Seliha Seçil BAYRAM

İşletme Anabilim Dalı

Finansman Bilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans	2000	Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü
Lise	1996	Eskişehir Cumhuriyet Lisesi

İş

2009 - Elemanı	Türkiye İş Bankası Sanayi Antalya Şubesi- Operasyon
2006 – 2009	Bayer Schering Pharma – Tıbbi Satış Temsilcisi
2002 – 2006	Schering Alman İlaç – Tıbbi Satış Temsilci

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Eskişehir 1979 Cinsiyet: Bayan Y.dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Sorun.....	1
1.2. Amaç.....	4
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar ve Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar.....	6
2.YÖNTEM	10
2.1. Araştırma Modeli.....	10
2.2. Evren ve Örneklem.....	10
2.3. Veriler ve Toplanması.....	10
2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	11
3. LİTERATÜR	12
3.1. Finansal Okuryazarlık.....	12
3.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı.....	12
3.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları.....	14
3.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi.....	15
3.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları..	16
3.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevi.....	18
3.2. Finansal Eğitim.....	19
3.2.1. Finansal Eğitim Gereksinimi.....	20
3.2.2. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı.....	21
3.3. Finansal Davranışlar.....	25

4. BULGULAR VE YORUM.....	32
4.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri.....	32
4.2. Finansal Bilgi Düzeyini Belirlemeye İlişkin Analiz.....	33
4.3. Temel Bankacılık İşlemlerine İlişkin Analiz.....	39
4.3.1. Online Bankacılık İşlemlerinin Kullanımı.....	40
4.4. Kredi Kartı Kullanma Alışkanlıkları.....	41
4.4.1. Kredi Kartı Kullanımına İlişkin Çapraz Tablo ve Ki-Kare Analizi.....	43
4.5. Ekonomi ve Finansal Gelişmeleri İzlemeye İlişkin Analiz.....	46
4.6. Temel Finansal Kavramlara İlişkin Bilgi Düzeyi Analizi.....	47
4.7. Gelecek İçin Yapılan Finansal Planlar Analizi.....	53
4.7.1. Bireysel Emeklilik Planlarına İlişkin Analiz.....	56
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
 EKLER.....	 63
 KAYNAKÇA.....	 68

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Anketi yanıtlayan öğrencilerin demografik bilgileri	32
Tablo 2: Öğrencilerin okudukları fakülte ile cinsiyet ve aile eğitim düzeyi ilişkisi	33
Tablo 3: Bireylerin finansal durumunu yönetme başarısı, para harcama ve yönetme bilgilerinin kaynağı ve finansal kayıtları saklama süresi	34
Tablo 4: Para harcama ve yönetme bilgisi kaynağı	34
Tablo 5: Faturaları zamanında ödeme ile bazı kavram ve davranışların ilişkisi	35
Tablo 6: Finansal yardım için başvuru, yazılım kullanma, bütçe yapma, para biriktirme alışkanlığı ve profesyonel yardım	36
Tablo 7: Finansal durum yönetiminde başarı düzeyi algılaması	37
Tablo 8: Finansal durum yönetiminde başarı düzeyi algılaması	38
Tablo 9: Finansal durumunu yönetme algılaması ve fakülte dağılımı	38
Tablo 10: Aylık bütçe yapma alışkanlığı ile ilgili analiz	38
Tablo 11: Temel bankacılık işlemlerini sağlayan araçlara sahiplik	39
Tablo 12: Online Bankacılık kullanımına ilişkin ki kare analizi	41
Tablo 13: Kredi kart sahipliği ile ilgili veriler	42
Tablo 14: Kredi kartı harcama kalemi ve limit ortalamaları	43
Tablo 15: Kredi kartı nakit çekme sıklığı ve faiz oranı	43
Tablo 16: Kredi kartı sahipliği ile bazı temel kavramların ilişkisi	44
Tablo 17: Kredi kartından yapılan nakit çekimi ile ilgili ki kare analizi	44
Tablo 18: Cinsiyet ve kredi kartı ile ilişkisi analizi	45
Tablo 19: Öğrencilerin kredi kartı ile yaptıkları alışveriş kalemleri	46
Tablo 20: Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemek için kullanılan Araçlar	46
Tablo 21: Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede kullanılan araçlar ile fakülte arasındaki ilişki	47
Tablo 22: Aile eğitim düzeyi ve kullanılan kaynak arasında ilişki	47
Tablo 23: Temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi (sırasıyla n ve yüzde)	48

	Sayfa
Tablo 24: Bölümlere göre finansal kavramların bilinirliği sıralaması (1-20 sıralama)	49
Tablo 25: Öğrencilerin kayıtlı olduğu fakülte ile bazı kavramların bilinirliği arasındaki ilişki	50
Tablo 26: İİBF öğrencilerinin okudukları sınıf ile kavram bilinirliği ilişkisi	51
Tablo 27: İİBF öğrencilerinin sınıfları ile finansal davranışları ilişkisi	52
Tablo 28: İİBF öğrencilerinin sınıfları ile bilgi kaynağı ve faiz ilişkisi	53
Tablo 29: Emeklilik yaşamı için düşünülen yatırım araçları	53
Tablo 30: Aile eğitim düzeyi ve gelecek planlarına ilişkin analiz	54
Tablo 31: Fakülte ve gelecek planları arasında ki kare analizi	55
Tablo 32: Düzenli para biriktirme alışkanlığı ve gelecek planları	55
Tablo 33: Bireysel emeklilik primi ödeme ile ilgili analiz	56

SEKİLLER LİSTESİ**Şekil 1:** Anlam üretme süreci olarak finansal okuryazarlık

13

1. GİRİŞ

Birinci bölümde finans, finansal bilgi, finansal okuryazarlık, finansal eğitim konuları tartışılarak çalışmanın problemi ortaya konmaktadır. Bu bölümde çalışmanın amacı, araştırmanın hangi kişi ve kurumlara yararlı olabileceğini ortaya koyan çalışmanın önemi, denenmeden kabul edilen yargılar olan çalışmanın varsayımları, araştırmacıdan kaynaklanmayan çalışmanın sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Sorun

Gündelik yaşamın içinde vazgeçilmez bir olgu olarak yer alan ekonomi, bireylerden topluma ve devlete kadar çeşitli etkinliklerin odağında yer almaktadır. Finans, toplum yaşamında bireylerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaptıkları alışverişten, emeklilik yaşamı için yaptıkları birikimlere kadar farklı amaçlara hizmet eden bir sektördür. Finansın bireylerin yaşamı içinde neredeyse attıkları her adımda olması, bireylerin kendi finansal durumlarını yönetebilmelerini bir gereklilik haline getirmektedir.

Bireyler, gerek gündelik yaşamda gerekse uzun dönemli planlarda finansal kararlar almak durumundadır. Ev bütçesini hazırlamaktan, emeklilik planlarına, çocukların eğitim masraflarından yatırım yapmaya kadar birçok finansal karar almak gerekebilir. Bu finansal kararların alınabilmesi, finansal bilgiye erişme ve bilgi sahibi olma ile bağlantılıdır. Mevcut durumda finansal piyasalarda yer alan finansal araçların ve ürünlerin çokluğu ve karmaşıklığı da finansal karar alma süreçlerini etkilemektedir. Bu kararların doğru ve etkin bir biçimde alınabilmesi için finansal okuryazarlık ve dolayısıyla bireysel finansal eğitim programları bir gerekliliktir. Bu gereklilik yalnızca bireyler ya da haneler için değil aynı zamanda toplum ve ekonomik sistem için de yaşamsal önemdedir.

Bireylerin temel düzeyde finansal kavramlara, araçlara ve konulara ilişkin bilgi sahibi olması, etkin çalışan bir piyasanın varlığı için önem taşımaktadır. Bu

nedenle gerek çocukların gerekse yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyini artırmaya yönelik çalışmalar yapılması, finansal kuruluşların daha iyi çalışmasını sağlayacaktır. Zayıf ve yetersiz bilgi düzeyine sahip bireylerin özellikle yatırım kararlarında sağlıklı kararlar vermeleri zor görünmektedir. Toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi aynı zamanda politika yapıcıların, hükümet kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin gündeminde olmalıdır.

Finansal piyasalar ve toplumun demografik yapısında meydana gelen değişimler, finansal okuryazarlığın önemini artırmaktadır. Özellikle son 20 yılda finansal araçların çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması finansal okuryazarlığın ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Bunun yanında bireylerin gelecek planları içinde yer alan emeklilik gibi konularda maddi kayba uğramayacak kararlar alabilmesi finansal okuryazarlığın gelişimine bağlanmaktadır. Türkiye’de de sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı emeklilik takvimleri dışında bireysel emeklilik ile ilgili adımlar artmaktadır. Bir taraftan yaşam standartları ve kalitesinin yükselmesi bir taraftan önemli ekonomik değişiklikler, finansal kararların ne derece önemli olduğunu ve bilgi sahibi olunması gerektiğini ifade etmektedir. Bu nedenlerden dolayı finansal eğitim, uzun dönemli etkileri olan ve önemi giderek artan bir alan olarak görünmektedir.

Geleceğin yetişkin ve iş sahibi bireyleri olarak üniversite öğrencilerinin yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olması ve finansal araçları daha doğru ve etkin kullanması; bu araçların kullanımının yaygınlaşması anlamına gelecektir. Kısa bir süre sonra iş yaşamına katılarak düzenli bir gelir sahibi olacak öğrencilerin aktif bir yaşam tarzına sahip olması, para yönetimi konusunda farklı adımlar atmasına neden olmaktadır. Temel düzeyde kredi kartı kullanımı, bireysel krediler, sigorta, finansal verileri izleme ve kaydetme gibi finansal yönetim konularında var olan eksikliklerin giderilmesi önem taşımaktadır. Teorik olarak, finansal ürün ve hizmetlerin nasıl işlediği ve hangilerinin bireysel çıkarlara yönelik olduğuna ilişkin bilgi sahibi olma, finansal kararlar almada nasıl ve ne zaman adım atma noktasında bireylere yardımcı olacaktır.

OECD'nin üye ülkelerinde yaptığı finansal okuryazarlık araştırmalarında ortaya çıkan ortak sorunların başında, bireylerin düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmaları gelmektedir. Bu durumu ise, bireylerin finansal konularda gerçekte olduğundan daha fazla bilgili olduklarını düşünmeleri izlemektedir. Böyle bir inanca sahip olma finansal konularda yanlış adımlar atmaya yol açmaktadır. Finansal bilgiye ulaşma bunu anlayıp yorumlayabilme ise bir başka ortak sorun olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2005: 91).

Geçen yüzyıla göre toplumda yaşam kalitesinin iyileşmesiyle birlikte, daha uzun yaşam süreleri, daha sağlıklı bireyler, daha fazla boş zaman, farklı yaşam tarzları ortaya çıkmıştır. Bu durum finansal zorlukların aşılmasını ve finansal bir rahatlığı gerektirmektedir. Orta ve varlıklı sınıflar için bu bir sorun olarak gözükmese de, dar gelirli bireyler için farklı zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Varlıklı ve orta sınıfların eğitim düzeylerinin genellikle düşük gelirli sınıflara göre daha yüksek olması nedeniyle, finansal okuryazarlık eğitiminin düşük gelir seviyesindeki bireylere ulaştırılması daha önemlidir. Bu nedenle, finansal okuryazarlık düzeyini artıran çabaların temel eğitim düzeyinde sağlanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Finansal okuryazarlık en temel anlamda bireylerin tasarruflarını yönetebilmeleri için yeterli mali bilgiye sahip olmaları, kişisel borç ve kredilerini yönetebilmeleri, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilmesi olarak düşünülebilir. Buna bağlı olarak ev bütçesi yapabilme ve bunu sürdürebilme, ev, araç gibi satın almalarda mantıklı kararlar verebilme gibi eylemler ortaya çıkmaktadır. Finansal okuryazarlık, yalnızca finansal bilgiye ulaşp onu anlama, yorumlama ve karar verme süreci olarak değerlendirilemez. Bunun yanında sonsuz bilgi kaynağının mevcut olduğu bugünkü koşullarda, bilgiye ulaşmayı sağlayan araçlara, yeni iletişim teknolojilerine erişebilme yeteneklerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın beraberinde 3 temel yeteneğe sahip olmak gerekmektedir. Bunlar, finansal kararlarla ilişkili bilginin araştırılması, bu bilgiyi değerlendirebilme ve bu bilgiyi finansal sorunların çözümünde ve yarar sağlayacak şekilde kullanabilmedir (Wagland, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık, bireylerin çalışma yaşamındaki istikrarsızlık, sosyal güvenlik sorunları, bireysel sorumlulukların artması, borçlanma, daha uzun bir ömür beklentisi gibi faktörler nedeniyle de ön plana çıkmaktadır. Bu nedenler makro bazda düşünüldüğünde finansal okuryazarlığı ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve politik nedenler olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik nedenler içinde finansal piyasaların yapısının değişmesi; sosyal nedenler içinde boşanma gibi demografik verilerin değişmesi; politik nedenler içinde ise sosyal güvenlik kurumlarının değişmesi gibi nedenler bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için finansal eğitim programları geliştirmek gerekmektedir. Finansal eğitim programları bireylerin finansal sistemden nasıl yararlanması gerektiği konusunda yol gösterici olarak, en azından bankacılık sistemi dışında olan bireylerin sisteme katılabilmesini sağlar. Finansal eğitim programları sayesinde, tüketiciler ihtiyaçlarına uygun finansal araç ve uygulamalardan yararlanabilir. Bireylerin bilgilenmiş olarak finansal piyasalara katılması ve olanaklardan yararlanması, finansal sistemin iyi işlemesi yanında bireylerin de finansal riskleri görerek doğru ve zamanında kararlar verebilmesini sağlar.

Finansal okuryazarlık, finansal piyasaların etkinliği için gerekli bir durumdur. Buna bağlı olarak bireyler kendileri için uygun olmayan kredi alımı, hisse senedi alım satımı gibi finansal kararlarında zor duruma düşebilir. Bu durum bireylerin sosyal ve ekonomik bütünleşmesi konusunda sorunlar doğurabilir. Gerek bireyler olarak gerekse haneler olarak finansal kararların ve para yönetiminin bilgi odaklı olması, hem bireylerin hem de finansal kurumların gelişimi için önem taşımaktadır (OECD, 2009: 7-8). Bu nedenle toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, finansal eğitim programlarının yaygınlaşması hem piyasa hem de bireyler için bir zorunluluktur.

1.2. Amaç

Çalışmanın temel amacı, Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencileri ile aynı üniversitede bulunan Porsuk Meslek Yüksekokulu (PMYO) öğrencilerinin temel düzeyde finansal okuryazarlık durumlarının ve buna bağlı olarak para yönetimi konusunda gösterdiği davranışların belirlenmesidir. Bu amaca bağlı olarak, öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda ne kadar bilgiye sahip olduğu, finansal kararları vermede hangi kaynaklardan yararlandığı, kendilerini finansal okuryazarlık konusunda ne kadar yeterli gördükleri, bazı finansal kavramlara ilişkin ne düzeyde bilgi sahibi olduğu belirlenmektedir. Çalışmanın alt amaçları ise şunlardır:

- 1) Öğrencilerin temel bankacılık işlemlerini kullanma alışkanlıkları nedir?
- 2) Öğrencilerin kredi kartı kullanma alışkanlıkları nasıldır?
- 3) Öğrenciler gelecek planları ile ilgili olarak neler yapmaktadır?
- 4) Öğrencilerin temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi nedir?
- 5) Öğrenciler finansal gelişmeleri hangi kaynaklardan izlemektedir?
- 6) Öğrenciler finansal başarı düzeylerini nasıl algılamaktadır?

1.3. Önem

Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışlarını belirlemeye dönük olarak böyle bir çalışmanın daha önce Anadolu Üniversitesi ölçeğinde yapılmamış olması, bu çalışmanın önemini ifade etmektedir. Diğer taraftan ise böyle bir çalışmanın sonuçları öğrencilerin finansal eğitim konusunda bir programa ihtiyaç duyup duymayacaklarını ortaya koyacaktır. İhtiyaç duyulan finansal eğitimin hangi alanlara, kavramlara, davranışlara ilişkin olarak yapılandırılacağı ve hangi araçlar kullanılarak toplumda yaygınlaştırılacağı belirlenmiş olacaktır. Finansal okuryazarlık konusunda bir pilot çalışma olarak değerlendirilebilecek bu çalışmayla, bundan sonra yapılacak araştırmalara bir perspektif sağlanabilecektir. Yakın bir gelecekte öğrencilik yaşamı sona ererek iş yaşamına geçecek olan öğrencilerin para yönetimi davranışları finans sektörü açısından da önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, ilköğretimden yüksek eğitime, ders programlarında finansal okuryazarlıkla ilgili derslerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1.4. Varsayımlar ve Sınırlılıklar

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlar, araştırmaya gerek duyulmadan doğru kabul edilmektedir:

- 1) Anket katılımcılarının ankete verdikleri yanıtlarda dürüst davrandıkları varsayılmaktadır.
- 2) Anketin yapıldığı günlerde okulda bulunmayan öğrenciler ankete yanıt verememiştir.
- 3) Anketten elde edilen sonuçlar yalnızca Anadolu Üniversitesi'nde uygulanan bölümlere genellenebilir.
- 4) Araştırmada yararlanılan kaynaklar geçerli, güncel, doğru ve yeterli bilgiler sağlamaktadır.

1.5. Tanımlar

Finansal Bilgi: Bireylerin finansal kararlarını oluşturmasına yardımcı olan haber, gelişme, enformasyon.

Finansal Okuryazarlık: Bireylerin finansal kararlarını oluşturmasına sağlayan bilgileri edinebilme, anlayabilme, analiz edebilme ve karar verebilme yeteneği.

Bileşik Faiz: Herhangi bir sermayeye verilen faizin, dönem sonunda sermayeye eklenerek yeni dönem için bu yeni tutar için hesaplanan faizdir. Yani belirli bir dönem sonundaki faiz artışı ilk sermaye toplamına tekrar faiz işlemi uygulanması işlemidir. Ticari bankalar ve diğer finans kuruluşları bileşik faiz hesaplarını mevduat ve kredi işlemlerine sıklıkla kullanırlar. Bileşik faiz aşağıdaki yöntemle hesaplanır:

$$FV_1 = PV_0(1+i)^n$$

FV_1 : Sermayenin dönem sonunda ulaşacağı değer

PV_0 : Belli bir zamana yatırılan paranın tutarı

i : Faiz oranı, n = Vade

Basit Faiz: Belli ve değişmeyen bir sermaye üzerinden belirli bir süre için hesaplanan faizdir. Basit faiz hesaplamasında aşağıdaki formül kullanılır.

$$I = PV_0 * i * n$$

I : Faiz tutarı

PV_0 : Belli bir zamana yatırılan paranın tutarı

i : Faiz oranı, n = Vade

Hesap Bildirim Cetveli: Kredi kartı harcama tutarının borçluya bildirilmesi amacıyla, yapılan harcama dökümlerinin de yer aldığı posta ya da elektronik olarak gönderilen cetvel.

Kredi Kartı Son Ödeme Tarihi: Bir faturanın kesilmesinden sonra ödenme süresi için belirlenen yasal sürenin son günüdür. Bu tarihin bitiminde gecikme nedeniyle yasal faiz oranları uygulanmaya başlar.

Temerrüt Faizi: Herhangi bir sözleşmede zamanında ödenmesi gereken rakam ödenmediğinde gecikmeye konu olan tutar için de işleyen faizdir.

Hazine Bonosu: Hazinenin finansman açığını kapatmak amacıyla piyasaya sürdüğü ve vadesi bir yıldan az olan borçlanma senetleridir. Bankalara satıldığı gibi halka da satış yapılabilir.

E.F.T: Elektronik fon transferi ya da kısa adı ile E.F.T. Türkiye'de ilk defa 01 Nisan 1992 tarihinde Merkez Bankası bünyesinde sistemin devreye girmesi ile başlatılmış olup, kısaca iki farklı banka arasındaki TL cinsinden ödemelerin gerçekleştirilmesi işi olarak tanımlanabilir.

Menkul Kıymet Virmanı: Hisse senedi gibi menkul kıymetlerin müşterinin hesabının bulunduğu bir finans kurumundan bir başka finans kurumundaki aynı müşteriye ait hesaba aktarılmasıdır.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet: Varlık Finansman Fonu portföyündeki varlıklar karşılığında ihraç edilen borçlanma senetleridir. VDMK, fon iç tüzüğünde hüküm

bulunması şartı ile Fon kurulunun talebi ile ilgili borsanın uygun görmesi üzerine menkul kıymetler borsasında işlem görebilir.

Dask Sigortası: Belediye sınırları içinde kalan meskenlere yönelik olarak oluşturulan doğal afetlere ve depreme karşı oluşturulan zorunlu deprem sigortası sistemidir. Doğal afet sigortaları kurumu (DASK) tarafından teminat altına alınmıştır.

Yatırım Portföyü: Sahip olunan varlıkların aynı veya farklı özelliğe sahip birden fazla kıymete yatırılması sonucu oluşan toplam değerdir.

Vadeli Mevduat Hesabı: Önceden belirlenmiş sabit faiz oranları ile belirli bir miktar paranın, bir vade boyunca hesapta tutulmasıdır. Vadeli mevduat hesabı açan mudiler (hesap sahibi), vade süresi boyunca hesaplarından para çekmemeyi kabul etmekte, buna karşılık açılış valörü (Kredi ya da mevduat için faizin işletilmeye başlandığı tarihe denir) ile vade sonu arasındaki gün sayısı ve önceden belirlenmiş faiz oranı üzerinden faiz almayı hak etmektedirler. Sabit getirilir. Vade sonuna kadar piyasadaki faiz dalgalanmalarından etkilenmez.

Döviz Tevdiat Hesabı: Yabancı para cinsinden açılan banka hesaplarına Döviz Tevdiat Hesapları (DTH) denmektedir. İşleyiş tarzı Türk Lirası cinsinden açılan hesaplarla aynıdır.

Yatırım Fonu: Halktan katılma belgeleri karşılığı toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre Sermaye Piyasası Kurulu'na uygun görülen sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslar arası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlerden oluşan portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığıdır.

Bireysel Emeklilik: Emeklilik dönemi için birikim yapmayı sağlayan, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı ve devlet tarafından vergi avantajıyla desteklenen bir sistemdir. Sistemden emekli olabilmek için en az 10 yıl boyunca düzenli ödeme ve 56 yaşı doldurmak yeterlidir.

Risk ve Getiri: Bir yatırımın öngörülen getirisi karşılığında mevcut riskini ifade eder. Risk genelde yatırımın geçmiş getirilerinin standart sapması ile ifade edilir. Vadesine kadar elde tutulduğunda getirisi kesin olan tahvil-bono türü yatırımlar bu tür analizlerde genelde risksiz yatırım olarak kabul edilirler. Ancak bu tür kıymetler üzerinde vadesinden önce işlem yapılması söz konusu ise benzer piyasa riskleri (faiz, kur) söz konusudur.

Yatırım Ortaklığı: Sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslararası borsalarda veya borsa dışı organize piyasalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek üzere anonim ortaklık şeklinde ve kayıtlı sermaye esasına göre kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır.

Gayrimenkul Sertifikası: İhraççıların bedelleri inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, değerleri birbirine eşit, hamiline yazılı menkul kıymettir.

Hisse Senedi Baz Fiyatı: Bir hisse senedinin seans içinde işlem görebileceği üst ve alt fiyat limitlerinin ve fiyat adımlarının belirlenmesine esas teşkil eden fiyattır. Baz fiyat, hisse senedinin en son işlem gördüğü seanstaki ağırlıklı ortalama fiyatının en yakın fiyat adımına yuvarlanması ile bulunur.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu: Tasarruf sahiplerinin haklarını, yolsuzluk ve usulsüzlüklerden korumak amacıyla kurulmuş olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, tasarruf mevduatı sahiplerini belirli bir tutara kadar ilgili bankanın ödeme yetersizliği riskine karşı sigorta etmektedir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmayı desenleyen araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırma verilerinin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın temel amacı, Anadolu Üniversitesi'nde belirlenen iki birimde öğrencilerin finansal okuryazarlıkla ilgili temel davranışlarını belirleyerek, para yönetimi ile ilgili alışkanlıklarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma, var olan bir durumu tanımlamaya, bu durumu etkilemeden, değiştirmeden ortaya koymaya çalıştığı için tarama modelini kullanmaktadır (Karasar, 1998: 77). Araştırma niceliksel araştırma araçlarından biri olan anketi kullanmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada evreni oluşturan bir fakülte ve bir meslek yüksekokulu vardır. Bunlardan birincisi yaklaşık 5400 öğrencisi olan Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'dir. Diğeri ise yaklaşık 3200 öğrenci sayısına sahip olan Anadolu Üniversitesi Porsuk Meslek Yüksekokulu'dur. Her iki okulda da 300'er kişilik örneklemi oluşturan, basit rassal örnekleme yoluyla öğrenci seçilmiştir. Her iki birimi temsil eden toplam 600 öğrenci örnekleme oluşturmaktadır. Basit rassal örnekleme, evrenin özelliklerini yansıtacağı düşünülen ve evrendeki tüm bireylerin örnekleme eşit derecede yer alma şansına sahip olduğu örnekleme türüdür (Wimmer ve Dominick, 2000: 85-87).

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde ilk olarak, belirlenen amaçlar ve literatürden yararlanılarak anket oluşturulmuştur. Toplam 31 soru ve demografik bilgiler bölümünden oluşan ankette, açık uçlu soru yer almamaktadır. Hazırlanan anket, biri iletişim alanından biri finans alanından 2 ayrı uzman tarafından incelenmiş ve böylelikle anketin geçerliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu

inceleme ile anketin soru yapısı ve Türkçe dilbilgisi açısından ortaya çıkan hataları giderilmiştir. Bir sonraki aşamada ise, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla, anketin ilgili birimlerde uygulanabilmesi için Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü'nden izin alınmıştır. Bu izin çerçevesinde 15-30 Aralık 2009 tarihleri arasında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Anadolu Üniversitesi Porsuk Meslek Yüksekokulu'nda bulunan öğrencilere anket uygulanmıştır. Dağıtılan toplam 800 anketten geri dönmeyenler ve işlemez durumda olan anketler ayıklandığında geriye 600 anket kalmıştır.

2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Belirlenen geçerli anketler, SPSS 15 programı aracılığıyla kodlanarak bilgisayara kaydedilmiştir. İstatistiksel çözümler yapılırken, ankette yer alan sorulara verilen yanıtların hepsi öncelikle frekans analizleri yapılarak yüzdelik dilimlerle ifade edilmiştir. Ankette verilen yanıtların birbirleri ile ilişkilendirilmesi amacıyla çapraz tablolar (crosstab) oluşturularak, Pearson ki kare istatistiği kullanılmıştır.

3. LİTERATÜR

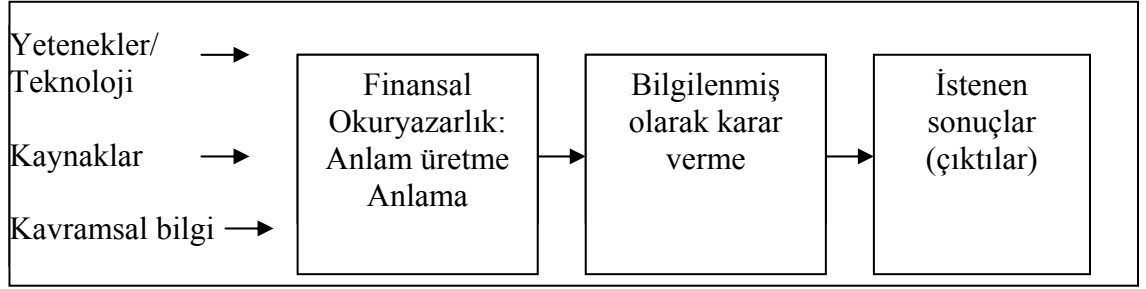
Bu bölümde finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal davranışları tanımlayan, açıklayan ve birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendiren literatür araştırmaları yer almaktadır.

3.1. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık, finansal kavram, bilgi, ürün ve uygulamaları içeren ve bunlara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olarak kararlar almayı ifade eden bir alandır. Finansal okuryazarlık birçok farklı alanla ilişkilidir. Bu alanların içinde finansal psikoloji, bireysel finans, finansal eğitim, finansal davranış ve teknoloji kullanımı gibi başlıklar yer almaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin gündelik yaşamında karşılaştığı finansal sorunlara yanıtlar sağlarken, finansal piyasaların da etkin ve verimli çalışmasına katkı sağlar.

3.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık, genel olarak bireylerin finansal hizmet ve ürünlere ilişkin bilgi sahibi olmasını, bu bilgilerini kullanarak etkin kararlar alabilmesini ifade etmektedir. Kavramsal olarak ise finansal okuryazarlık içinde bilme, öğrenme, anlama, seçim yapma, yorum yapma, karşılaştırma yapma, sonuç alma gibi alt başlıkları içermektedir. Bireyler finansal karar ve davranışlarında bilgi sahibi olurlarsa, bu bilgi kararlara ve davranışlara olumlu bir biçimde katkı yapabilir. Bilgi sahibi olmadan verilen kararlar hem bireylere hem de finansal sisteme zarar verebilir. Mason ve Wilson, finansal okuryazarlığı şöyle tanımlamaktadır: “Bir bireyin, finansal kavramların farkında olarak, karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirmesidir” (2000: 31). Finansal kararları biçimlendirebilmek için bilgi kaynakları ve bu bilgiyi sağlayabilecek teknoloji ve olanakları kullanmak gerekmektedir.



Şekil 1: Anlam üretme süreci olarak finansal okuryazarlık (Kaynak: Mason ve Wilson, 2000: 33).

Şekilde görüldüğü biçimiyle, finansal okuryazarlık, istenen sonuçlara ulaşmayı sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu süreç içinde bireylerin finansal kaynakları kullanma, teknolojiden yararlanma ve finansal bilgisi, finansal hizmet ve ürünleri tanınması ve anlamasına yol açarak etkin kararlar verebilmesini sağlamaktadır.

Amerika’da finansal okuryazarlık programı olan JumpStart ise finansal okuryazarlığı “Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi kullanabilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır (PACFL, 2008: 35). Bu tanımın ayrıntıları değerlendirildiğinde, finansal okuryazar olabilmek için bilgi birikiminin gerekli olduğu ve finansal kararlar almada etkin davranabilme yeteneği öne çıkmaktadır.

Toplumda yaşamını devam ettiren bireyler, temel düzeyde finansal kavramlara aşina olmak, basit ekonomik hesaplamaları yapabilmek, bütçeden harcamalarına kadar parasını yönetebilmek zorundadır. Bu zorunluluk özellikle düşük eğitim grupları ve kadınlar açısından hayati önemdedir. Finansal okuryazarlık bireylerin sermaye piyasalarına katılımından bireysel emeklilik planlarına kadar, finansal kararlarını vermede etkili olabilmektedir (Lusardi, 2008: 1).

Lusardi, finansal okuryazarlığı, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak ayırmaktadır. Faiz oranları hakkında yorum yapabilmek, enflasyonun etkilerini algılayabilme, risk kavramını ve çeşitliliğini algılayabilmeyi temel finansal okuryazarlık içinde değerlendirirken; hisse senedi piyasası, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamaları gelişmiş finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirmektedir (Lusardi, 2008: 2-7).

3.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları

Finansal okuryazar olabilmek için temel düzeyde finansal kavram ve ürünlere, uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Amerika’da finansal okuryazarlık konusunda Başkan’a rapor hazırlayan komite, bireylerin finansal okuryazar sayılabilmesi için aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi sahibi olarak şu yetenekleri taşıması gerektiğini belirtmektedir (PACFL, 2008: 36-37):

- Sermaye piyasası sistemi ve finansal kurumlar
- Nakit akım yönetimi ve sürekliliği sağlama
- Kaynaklar ve öncelikleri göz önüne alarak harcama planı yapma
- Acil durumlar için fon oluşturma ve nedenleri
- Ev sahibi olma ve ev kiralama karar süreci
- Çeşitli finansal riskleri tanıma ve tanımlama
- Hırsızlık ya da finansal sahtekarlık gibi durumlardan korunma
- Temel yatırım araçları, risk ve getiri ilişkisi, doğru zamanda doğru nedenlerle yatırım yapma
- Bireysel emeklilik ve emeklilik planlama
- Ölüm, sakatlık gibi beklenmedik durumlara ilişkin plan ve sigorta.

Toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, birçok farklı nedene dayanmaktadır. Bu nedenler arasında, finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması ve finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması öne çıkmaktadır. Bu nedenler bir anlamda finansal okuryazarlığın neden toplumu ilgilendiren ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olduğunu açıklamaktadır (Mason ve Wilson, 2000: 7).

Finansal okuryazarlık için bireylerin finansal kapasitesinin geliştirilmesi önerilmektedir. Finansal kapasite kavramı temel düzeyde, kişinin parasını yönetebilmesini, orta ve uzun vadeli plan yapabilmesini, paranın yönetimindeki risk ve yararları algılayabilmesini, finansal ürünleri tanımasını, finansal ürün ve

hizmetlere ilişkin uygun bilgiyi nasıl ve nereden temin edeceğini, uygun zamanda uygun finansal kararlar alabilmeyi, finansal ürünlerin verimli ve etkin olarak kullanılabilmesini kapsamaktadır. Böylece, tüketiciler finansal kurum ve uzmanlarla sorumluluk ve riskleri paylaşmış olacaktır. Bunun yanında tüketiciler bireysel birikimlerini yönetirken finansal kurumlarla olan bilgi farklılıklarını ortadan kaldırmış olacaktır.

3.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için temel düzeyde bazı özelliklerin kazanılması ya da kazandırılması gerekmektedir:

- a) Sayılara yakın olma ve bilgi teknolojilerini kullanabilme,
- b) Paranın çeşitli formları olan kredi ve borç kartlarını kullanabilme ve mantığını anlama,
- c) Finansal bilgi ve önerileri anlayabilme, sorgulayabilme, değerlendirebilme,
- d) Tüketici hak ve sorumluluklarına ilişkin bilgi sahibi olma,
- e) Finansal ihtiyaçların çözümünde uygun kanalların risk ve getirilerini hesaplayabilme (FSA, aktaran: Mason ve Wilson, 2000: 6).

Finansal okuryazar olmama yalnızca bireylerin kendi sorunları olarak görülmemekte, aynı zamanda ulusal finans sorunu olarak da belirmektedir. Öyle ki, birikim, tasarruf yapma alışkanlığının topluma kazandırılmamış olması, iflas ve haciz gibi finansal sektörü sekteye uğratabilecek olayların artması, bir sorundur (Reyes, 2006: 82). Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo-ekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlar olmadan tüm toplumu kapsamaması ve bunun geleceği de düşünerek eğitim kurumlarına yayılması gerekmektedir. Bu duruma ek olarak finansal piyasaların giderek karmaşıklaşması, bireylerin alacağı finansal kararlarda daha fazla bilgiye gereksinim duymasına yol açmaktadır. Bireylerin finansal konularda alacağı yanlış kararlar hem bireyi hem de finansal piyasaları olumsuz etkileyebilecektir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde eğitim kurumlarından yararlanılabileceği gibi, medyadan ve çeşitli sivil toplum örgütlerinden de yararlanılabilir. Medyada finansal okuryazarlığı geliştirecek

programlar, yayınlar yapılırken, bilgiyi topluma ulaştıracak çeşitli kampanyalar düzenlenebilir.

3.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları

Finansal okuryazarlık, gerek bireysel gerekse kurumsal uygulamaları içeren bir alandır. Örneğin çalışma ve istihdam alanı ile ilgili olarak işletmelerin, çalışanlarının sosyal güvenlik ve emeklilik ödemeleri ile ilgili planlamalar yapması gerekirken bireylerin ev bütçelerinin dengelenmesi konusunda planlamalar yapması gerekmektedir. Her iki durum, farklı ölçekte olsa da finansal okuryazarlığın alanı içinde olan bilgileri gerektirmektedir. Finansal okuryazarlığın sağladığı bilgi birikimi olmazsa, bu durum hem bireylere hem de topluma karşı potansiyel riskler oluşturabilir. Türkiye’de zaman zaman gündeme gelen ve etkilerinin toplumsal olaylara ya da patlamalara yol açabileceği söylenen kredi kartları kullanımı bu duruma örnek olarak verilebilir. Bir başka örnek ise, ekonomi akademisyenlerinin sıklıkla belirttiği, tasarruf ve birikim alışkanlıklarının yeterince yerleşmemiş olmasından dolayı dış kaynaklara olan bağımlılıktır.

Aileler için finansal planlama, gelecek kaygılarının azaltılması için önemli bir adımdır. Bu adıma göre, yeterli sigorta sözleşmelerine sahip olmak, uygun bir emeklilik planı oluşturmak ve düzenli bir biçimde birikim yapmak gerekmektedir. Mittra ise, 6 temel finansal planlamanın yaşam boyu katkı sağlayacağını belirtmektedir. Buna göre, risk yönetimi planlaması, bütçe uygulaması, vergi ödemeleri planlaması, yatırım planlaması, emeklilik ve emlak planlaması finansal kararlara göre yön almaktadır (aktaran: Shockey, 2002: 61). Belirtilen finansal planlamalar, finansal uygulamalara dönüşmezse, bir takım risk ve zararlar ortaya çıkabilir.

Finansal hizmetlerin ve ürünlerin toplumda tüketiciler, bireyler tarafından tanınması, bilinmesi, bu ürün ve hizmetlere ilişkin bir talebin oluşmasını sağlayabilir. Finansal hizmet ve ürünlerin tanınması için başvurulabilecek yollardan bir tanesi de finansal okuryazarlıktır. Finansal okuryazarlığın tüm

topluma yayılması çabasının yerine daha belirli bir hedef kitleye yayılmasının daha etkili olacağı şeklinde görüşler bulunmaktadır (Cole, Sampson ve Zia, 2009:3).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile bireylerin kazanacağı bazı donanımlar arasında, aile bütçesi, vergi, kredi, finansal planlama ev alma, tasarruf ve yatırım yapma, eğitim giderlerini yönetme, emeklilik planlaması gibi konular yer almaktadır. Finansal sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olma aynı zamanda finansal risklerden daha fazla korunmayı sağlayabilmektedir. Ancak, öncelikle hedeflenmesi gereken, bireylerin finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

Finansal sistemin derinliği ve büyüklüğünü genişletmek amacıyla firmaların, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümetlerin, finansal davranışların belirleyicisi olarak finansal okuryazarlığı teşvik etmesi beklenmektedir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi bireysel bazda, birikim sağlamak, riskleri minimize etmek, ekonomik dengesizlikleri azaltmak gibi avantajlar sağlayabilir.

İngiltere’de 1997 yılında kurulan Finansal Servisler Otoritesi (Financial Services Authority), iki temel stratejiyi göz önüne alarak politika üretmektedir. Bunlardan birisi, finansal okuryazarlık için eğitim, diğeri ise, tüketici bilgi ve tavsiyesidir. Finansal okuryazarlık için eğitim, bireylerin finansal durumlarını başarılı bir biçimde yönetebilmesi, finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olma amaçlarını gözetirken, tüketici bilgi ve tavsiyesi ise, bağımsız ve tarafsız bilgi sağlanarak finansal planlar yapmada tüketicilere yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Finansal okuryazarlık ile bireylerin finansal bilgileri kullanabilmesi ve anlayabilmesi hedeflenirken, tüketici bilgi ve tavsiyesi ile kaliteli ve verimli bilgiyi geliştirmek hedeflenmektedir (Mason ve Wilson, 2000: 5).

Finansal okuryazarlık her ne kadar toplumun tüm kesimleri için gereklilik arz etse de, araştırmalar, düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip bireylerin aynı zamanda düşük eğitim ve düşük gelir düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile sosyo-ekonomik durum

arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2007: 39). Bu durum ailelerin çocuklarına verecekleri finansal okuryazarlık düzeyini de etkileyebilmektedir.

3.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevi

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, mevduat, yatırım ve sigorta gibi araçlara olan güvenin artmasına katkı sağlayabilir. Tüketicilerin bilgilendirilmiş olarak finansal işlerini ve işlemlerini serbest piyasa koşullarında güvenle yürütmelerinde ve finansal kurumların etkin çalışabilmesinde finansal okuryazarlığın önemi bulunmaktadır. Bu konunun daha geniş bir biçimde ele alınması tüketicilerin finansal farkındalık içinde olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, bireysel finansal bilgi, yetenek, tutum ve davranışların, seçilecek uygun finansal araç ve ürünlerin yönetiminde işlevi bulunmaktadır. Bu finansal bilgi içinde finansal terimler, kavramlar ve en temel düzeyde bireysel ya da aile bütçesinin yönetimi konusunda temel yetenekler yer almaktadır. Finansal okuryazarlık eğitimi bu konuda tüketicilere yardım eden, uygun finansal kararlar alabilmesini sağlayan, yasal düzenleme ve politikalardan haberdar olarak tüketicinin korunmasını sağlayan bir işlev taşımaktadır.

En temel bankacılık işlemleri olan mevduat hesabı açtırma, kredi kartı kullanma, tüketici kredisi kullanma, bireysel emeklilik hesabı açtırma ya da hayat sigortası yaptırmaya gibi işlemler bile toplum içinde uygulamada sorunlara yol açabilmektedir. Bunun yanında daha karmaşık sistemi olan finansal ürünlerin varlığı, yeni teknolojiler, son dönemde yaşanan finansal krizler, finansal kurumlara olan güvenin azalması, toplumda kaygı düzeyini artırabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı finansal okuryazarlık eğitimine önem verilmesi hem rekabetçi ve iyi çalışan bir piyasa için hem de bireylerin doğru ve realist finansal kararlar verebilmesini sağlamak açısından yaşamsal önemdedir. Finansal eğitim ile sağlanabilecek yararlar arasında, finansal ürün ve kavramların anlaşılmasını sağlamak; doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar verebilme güven ve yeteneğini geliştirmek; finansal koruma ve refahın sağlanmasında gereken etkin önlemleri alacak eylemleri gerçekleştirmek bulunmaktadır.

3.2. Finansal Eğitim

Finansal eğitim, bireylerin finansal kavramlara, ürünlere ve süreçlere ilişkin farkındalık kazandığı; risk ve fırsatları bilgilenme yoluyla algıladığı, bireysel ve doğru kararlar alabilmesini sağlayan süreci ifade etmektedir (OECD, 2005: 13). Finansal eğitim, beraberinde, bireylerin karar ve seçimlerinde bilgi, veri kullanmasını, finansal kavram ve terimlere aşina olmasını, finansal ürün ve konularda tercih yapmasını içermektedir. Finansal eğitim tüketici koruma gibi bir amaca doğrudan hizmet etmese de, dolaylı olarak finansal tüketicilerin yasal düzenleme ve uygulamalardan haberdar olmasını sağlayabilir.

Finansal eğitimin önemi, toplumda yaşanan demografik, ekonomik ve pazar değişiklikleri nedeniyle artmaktadır. Finansal araçların ve finansal piyasaların da giderek karmaşıklaşması, finansal eğitimi gerekli hale getirmektedir. Yaşam sürelerinin uzaması nedeniyle bireylerin daha uzun emekli yaşamı sürmesi olasılığı, emeklilik yaşamının daha refah içinde geçmesi beklentilerini doğurmaktadır. Bu beklentiler nedeniyle çalışma yaşamında birikim ve yatırım yapmak kaçınılmaz olmuştur. İşte tüm bu gerekçeler, bireylerin finansal eğitim sürecinden geçmesini zorunlu kılmaktadır (OECD, 2005: 10).

Finansal eğitim programı okullarda öğrencilere yönelik içerikler oluşturularak verilebilir. Ancak bunun yanında finansal eğitim konusunda düzenlenmiş web siteleri, broşürler ve medya kampanyaları gibi alternatif erişim kanalları kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra finansal eğitimi destekleyici broşürler, dergiler, rehber kitaplar gibi yayınlar, finansal tüketicilerin ulaşabileceği ücretsiz telefon hatları, iyi düzenlenmiş web siteleri, kamusal eğitim panelleri ve konferanslar düzenlenebilir. OECD, finansal eğitim programları için üç önemli başlık belirlemiştir. Bunlar: emeklilik yaşamı için yatırım ve birikim, kredi ve borçların üstesinden gelebilme, banka dışı kalanları (yastık altı para, kayıt dışı parasal işlemler) finansal sisteme bağlama (OECD, 2005: 10-14). Artan işçi sınıfı ve maliyetleri nedeniyle devletlerin sosyal sigorta emeklilikleri konusunda sıkıntı yaşamaları, kredi kartları konusunda tüketicilerin giderek artan borç yükü ve bankacılık işlemlerinin giderek elektronik ortamdan yapılması nedeniyle herkesin

bankacılık sistemi içinde yer alması zorunluluğu, yukarıda bahsedilen başlıkların açılımıdır.

3.2.1. Finansal Eğitim Gereksinimi

Finansal eğitimin gerekliliğini ve önemini ortaya koyan faktörler şöyle sıralanabilir:

- a) Finansal ürünlerin karmaşıklığı: Faiz oranlarından, tahvil, bonoya kadar değişik finansal enstrümanların finansal piyasa içinde değerlendirilmesi, tüketicilerin karar vermelerini zorlaştırmaktadır.
- b) Finansal ürünlerin giderek artan sayısı: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle finansal ürünlerin ve ürünlere ulaşımın oldukça kolaylaşması, yatırım tercihlerinde zorluklar oluşturmaktadır.
- c) Yaşam sürelerinin uzunluğu: Kimya ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinin daha uzun ve kaliteli olmasını sağlamaktadır.
- d) Emeklilik düzenlemelerinde değişiklikler: Devletlerin sağladığı emeklilik olanakları dışında bireysel emeklilik primi ödeme ya da bu primleri farklı finansal enstrümanlar yoluyla değerlendirme, daha refah bir emeklilik yaşamı arzusu içinde olmayı beraberinde getirmektedir.
- e) Düşük finansal okuryazarlık düzeyi: Özellikle düşük eğitilmiş, düşük gelirli sınıfların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal piyasalar için bir sorun olarak görülmektedir (OECD, 2005: 11-12).

Finansal eğitim, tüm yaş ve gelir gruplarından insanlara katkı sağlayabilmektedir. Finansal eğitim, işe yeni başlamış bir yetişkinin gelir ve giderlerini bütçeleme yaparak kontrol altında tutmasına, ailelerin gelecek yaşamlarını düşünerek birikim ve yatırım yapmasına ve çocuklarının iyi bir eğitim almasına, finansal risk ve getirilerin farkında olarak finansal kararlar almaya yardım edebilir. İhtiyaç ve bu ihtiyaçları giderme yollarını bilen tüketiciler ise, ekonominin verimli çalışmasına yol açmaktadır. Böylece finansal piyasalarda rekabetin gelişmesi, yenilikçi ürün ve hizmetlerin piyasaya sunumu kolaylaşır.

Amerika’da konut sektöründe yaşanan kriz sonrası, mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle finansal cehalet olarak adlandırılabilir. Finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğü yalnızca gelişmemiş değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Amerika’da yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde ne kadar faiz ile borcunu ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymaktadır (The Economist, 2008). Bu bilgisizliği, cehaleti ortadan kaldırabilecek yöntemlerden birisi olarak finansal eğitim önerilmektedir.

3.2.2. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı

Finansal eğitimin amacı yalnızca finansal tüketicilerin finansal kavram ve uygulamalara ilişkin farkındalığını artırmak değil, aynı zamanda iyi desenlenmiş ve hedef kitlesine ulaşan ve sonuçlarının finansal piyasa açısından değerlendirilebildiği uzun vadeli bir program oluşturmaktır. Böylelikle finansal piyasaların sağlıklı çalışabilmesi ve finansal tüketicilerin risk ve getirilerin farkında olarak finansal iyilik içinde olması sağlanabilir.

Finansal eğitim ve başarı arasında pozitif bir korelasyonun olduğu belirtilebilir. Finansal eğitim alan bireylerin finansal kararlarında başarılı olmaları ve buna bağlı olarak finansal davranışlarını değiştirebilmeleri beklenmektedir. Finansal okuryazarlık ile varlıklı olmak ve bilişsel düzeyde yeterli olmak arasında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak, finansal okuryazarlık ile eğitim arasında sistematik bir ilişki olduğunu söylemek zordur. Bu durum eğitilmiş ve varlıklı bireylerin de finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyaç duyabileceğini ortaya koymaktadır (Cole, Sampson ve Zia, 2009: 11).

Finansal okuryazarlık eğitim programları son dönemde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere çeşitlenerek artmaktadır. Bu eğitim programlarında önem verilen birincil hedef kitle çocuklar ve genç yetişkinler olmaktadır. Bunun nedeni olarak ise, bugünün çocuklarının yarın birer yetişkin olarak ekonomi içinde yer almalarıdır. Finansal okuryazarlığın neden gerekli olduğu üzerine çeşitli

araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların belirlediği ortak sonuçlar içinde finansal dağıtım kanallarının çoğalması, finansal piyasalarda yaşanan deregölasyon, yeni finansal ürünlerin gelişmesi ve bu ürünlerin gelişme dinamikleri ve son olarak da finansal piyasalarda giderek artan miktarda enformasyon ve bilginin yer alması olarak belirtilebilir (Habschick, Seidl, Evers, 2007: 5).

Finansal piyasalarda bilginin asimetrik dağılımı da finansal okuryazarlığın tüm topluma ulaşan düzeyde verilmesi gerekliliğinden biri olarak değerlendirilebilir. Finansal uzmanlara ulaşmak herkes için olanaklı olmasa da, temel düzeyde finansal okuryazarlığın sağlanması, bireylerin pazar koşullarında daha etkin davranmasını sağlayabilecektir. Finansal okuryazarlık, finansal eğitimi gerektirdiği için, bu eğitim sonunda bireylerin finansal farkındalık düzeyinin artacağına inanılmaktadır (Habschick, Seidl, Evers, 2007:10).

Türkiye koşullarında düşünöldüğünde, finansal okuryazarlık eğitimi ile sağlanabilecek en önemli adımlardan bir tanesi yastık altı paraların bankacılık sistemine dahil edilmesi olabilir. Bankada bir mevduat hesabı açtırıp parasını bankaya yatıran bir birey, bununla birlikte bankanın sunduğu kredi, kredi kartı gibi finansal uygulamalara erişim sağlayabilecektir. Böylece hem finansal sistemin gelişmesi ve kayıt altına alınması olanaklı hale gelecekken hem de bireylerin refahı için bir adım atılmış olacaktır.

Finansal okuryazarlığı geliştirecek eğitim programlarının tasarlanmasında, uluslara ve költörlere göre farklılık gösteren koşullara dikkat edilmesi, ihtiyaçlar ve boşlukların iyi değerlendirilmesi, açık ve gerçekçi politikalar uygulanması, hedef kitleyi öncelik sırasına göre belirlemek, verimlilik ve yararlılık esaslarını gözetmek önem taşımaktadır. Bunun yanında hükümetin ve finansal kurumların bilgi akışı konusunda titizlik göstermesi, finansal eğitim konusunda sivil toplum örgütleri, özel ve yerel kurumlardan faydalanma yoluna gitmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlık eğitimleri için kullanılabilecek araçlar ise, ilk ve orta öğretim kurumlarında başlayabilecek eğitimler, iyi hazırlanmış içerikler, yaşam boyu öğrenmeyi kapsayacak bir öğretim, medya ve farklı kanalların kullanılarak basit ve çekici mesajların yayınlanmasıdır.

Finansal okuryazarlık eğitimi programları için ölçme ve değerlendirme süreçleri önemlidir. Programın uygulanmadan önce ve program uygulandıktan sonra finansal davranışların nasıl değiştiğini, finansal okuryazarlık eğitiminin amacına ne kadar ulaşabildiği değerlendirmek programların başarısı için önemli bir kriterdir. Özellikle yoksul gruplara uygulanan ve mikro kredi uygulamaları kapsamında yer alan bireylere uygulanan programların, bu grupların ekonomiye katılmaları sürecinde ne kadar etkisi olduğunu saptamak gerekmektedir.

Finansal eğitim programlarının geliştirilmesinde en önemli motivasyonlardan biri, temel düzeyde finansal okuryazar olmama durumudur. Finansal ürün ve hizmetlerin arz edildiği bir piyasa içinde bu hizmet ve ürünleri tüketecek, kullanacak bireylerin varlığı bir gereksinimdir. Bu nedenle, bireylerin etkin ve etkili karar verme süreçlerinde finansal okuryazar olmalarını sağlayacak eğitim, finansal eğitim olarak değerlendirilmektedir. Finansal piyasalarda son dönemde yaşanan krizlerde gerek bireylerin yeterli düzeyde finansal okuryazar olmamaları etkili olurken, gerekse uzmanların finansal ürünleri olduğundan farklı pazarlamaları etkili olmuştur. Bu nedenle dünyanın çeşitli ülkelerinde finansal okuryazarlığı geliştirecek merkezler kurulmuş ve çalışmalar geliştirilmiştir. Bu merkez ve çalışmalar içinde örneğin, Amerika’da Finansal Okuryazarlık Merkezi (Financial Literacy Centre), İngiltere’de Para Yönetimi Kurulu (Money Management Council), Kanada’da Start Right Coalition for Financial Literacy gibi eğitim programları yer almaktadır (Mason ve Wilson, 2000: 5).

Bireysel finansal eğitim programları uzun dönemde bireylerin finansal okuryazarlığı ve finansal davranışlarını olumlu anlamda etkilemektedir. Bu eğitimin daha küçük yaşlarda ve zorunlu hale getirilmesi, eğitimlerin daha verimli olması anlamına gelmektedir (Peng, 2008: 45). Bu eğitimler, aile içinde başlayabileceği gibi, okulda ve iş yaşamında da devam edebilir. Finansal okuryazarlık düzeyinin artmasına yönelik olarak tasarılan eğitim programlarının, bireylerin finansal davranışlarına ne düzeyde yansıdığı, karar alma süreçlerinde nasıl kullanıldığını belirlemek önemli bir adımdır.

Finansal eğitim, özellikle toplumda düşük gelir grubuna sahip bireylere yönelik olarak işlevsel bir rol oynayabilir. Finansal eğitim programları bu nedenle farklı

hedef kitlelere dönük bir yapılanma içinde olmalıdır. Eğitim çağındaki çocuklardan düşük gelirli bireylere kadar farklı finansal araçlar farklı amaçlara hizmet edebilir. Bu nedenle kişisel etkenler de göz önüne alınarak, farklı öğretim metotları kullanılarak finansal eğitim içerikleri oluşturmak ve sunmak önem taşımaktadır (Klein, 2007: 209).

Finansal eğitim programlarının amacı, bireylerin finansal konulardaki farkındalığını artırmak ve bu yolla finansal davranışları değiştirmektir. Fakat bu amaçları gerçekleştirecek programları ve araçları geliştirmek bir sorun olarak gözükmemektedir. Bunun yanında yapılan programların nasıl çalışacağı ve amaçlara hizmet edeceği ve program sonunda bireylere katkılarının ne olacağı ve bunun nasıl ölçüleceği konuları tartışılmaktadır. Örneğin bir web sitesinden edinilen broşürdeki bilgileri okuyan kişinin bunu nasıl algıladığı ve buradan öğrendiği bir bilgiyi davranışına nasıl yansıttığını izlemek zor olabilmektedir. Finans literatüründe bireysel finans, davranışsal finans ve finans psikolojisi alanları ile ifade edilen, bireysel farklılıklar finansal eğitim programlarının başarısını etkilemektedir (OECD, 2005: 91-92).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde finansal eğitim programları ile hem kısa vade hem de uzun vade düşünülmelidir. Uzun vadede düşünüldüğünde finansal eğitimin okullarda yaygınlaşması ve dolayısıyla çocuklarda finansal bilinç oluşturularak geleceğe hazırlanması önem taşımaktadır. Türkiye’de en kapsamlı finansal eğitim İktisadi İdari Bilimler Fakültelerinde verilmektedir. Bazı fakültelerde seçmeli ders olarak ekonomi, iktisat, işletme gibi dersler kapsamında finansal piyasalara ilişkin bilgiler verilmektedir. Üniversite eğitimi dışında tutarak, ilköğretim ve lise düzeyinde finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi, geleceğin yetişkinleri olacak çocukların sağlıklı finansal kararlar almasında yarar sağlayacaktır.

Finansal okuryazarlık araştırmaları, tüketicilerin finansal ürün, hizmetlere ve uygulamalara ilişkin oldukça zayıf bilgilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık düzeyini yükseltecek eğitim programlarının uygulanması, finansal piyasaların da gelişimini sağlayabilir. Öte yandan, bazı araştırmalarda katılımcılar, para yönetimi bilgilerinin grup ya da topluca verildiği

eğitim ortamlarında değil, bireysel ve kişiye özel yollarla verilmesini istemektedir (Lusardi ve Mitchell, 2007: 43).

3.3. Finansal Davranışlar

Finansal davranışlar, gündelik yaşam içinde alışverişten kredi kullanımına, birikim yapmaya kadar finansal araç ve bilgilerin nasıl işlediği ile ilişkilidir. Finansal davranışlarla ilgili pratikler farklılık gösterebilir ancak, Michigan Üniversitesi'nin 2001 yılında yaptığı Tüketici Anketi'nde basitten zora doğru giden dört ana başlık altında toplanabilir:

- 1) Nakit akımı yönetimi: Kişisel çek hesabı, faturaları zamanında ödeme, finansal kayıtları tutma, harcama planı ve bütçe oluşturma gibi etkinlikleri içermektedir.
- 2) Kredi yönetimi: Kredi kartı sahibi olma, kredi borçlarını zamanında ödeme, kredi kartı alırken kart avantajlarını göz önünde tutma gibi etkinlikleri içermektedir.
- 3) Birikim: Bir birikim hesabı oluşturma, acil durumlar için kaynak ayırma, araç ya da ev gibi bir amaç için birikim yapma gibi etkinlikleri içermektedir.
- 4) Yatırım: Bir emeklilik planına dahil olma, yatırım hesabı oluşturma, fonlara yatırım yapma, hisse senedi, bono alma gibi etkinlikleri içermektedir.

Bu finansal pratikler içinde bireylerin başarı sıralaması en başarılıdan en başarısıza doğru şöyledir: nakit akımı yönetimi, kredi yönetimi, birikim ve yatırım (Hilgert ve Hogarth, 2003: 310-311).

Amerika'da NFCC (National Foundation for Credit Counselling) adlı kuruluş tarafından yaptırılan ve sonuçları 2007 yılında yayınlanan araştırmaya göre, finansal bilgi ve davranışların şekillenmesi okuldan daha çok evde ve aile içinde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra ev, araba alma gibi kararlarda aile içinde, arkadaş grupları içinde tartışarak karar verme öne çıkmaktadır. Araştırmaya katılanların 3'te biri finansal yardım aldıklarını belirtmektedir (NFCC, 2007: 1-2)

Çocukların finansal davranışlarının gelişmesinde dışarıdaki etkenlerden daha fazla, aile içinde alınan kararlar ve özellikle babanın modelliği önem taşımaktadır (Campbell, 2007: 20). Bu nedenle gerek çocukların gerekse henüz ekonomik olarak ailesine bağlı olarak yaşayan gençlerin finansal okuryazarlığa ilişkin bilgi düzeyinin oluşmasında aileler önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle para biriktirme ve harcama davranışları ailelerin ekonomik düzeyi kadar model olarak benimsenen anne ya da babanın davranışları ile yakından ilgilidir. Her ne kadar çocukların finansal davranışlarını belirlemede aileler etkili olsa da çocuklarına finansal bilgiler vermede yetersiz kalabilmektedir (Mullins, 2007: 7). Bu gerekçeyle, aile kadar okulda da temel düzeyde finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi önem taşımaktadır. Diğer taraftan ailelerin kendi çocukluk dönemlerindeki finansal enstrümanlar ile bugünkü çocukların karşılaştıkları finansal sorunlar ya da enstrümanlar da farklılık göstermektedir. Tüm bu bilgilere rağmen, Muske ve Winter'in 2004 yılında yaptıkları araştırmaya göre 13-18 yaş arasındaki çocukların üçte ikisi, ailelerinden finansal öğütler beklemekte ve aramaktadır (aktaran: Mullins, 2007: 18).

Birçok ailenin amacı, çocuklarının para yönetimi davranışlarını “kendi kendine yetebilme” şeklinde geliştirmek olduğu belirtilmektedir (Mullins, 2007: 19). Bu amaca bağlı olarak ailelerin çocukların yaşına uygun sorumluluklar vermesi finansal kararlar konusunda çocukları geliştiren tutum içinde olmaları beklenebilir. Böylece çocukların finansal sorunlara ilişkin bilgisi, davranışı, değerlendirmesi gelişerek “finansal sosyalizasyon” olarak tanımlanabilecek süreci daha kolay yollarla tamamlayabilirler.

Finansal eğitimin tek başına finansal okuryazarlığı artırmayacağı ancak biriktirme, tasarruf etme eğilimini artıracığı belirtilmektedir (Mandell, aktaran: Reyes, 2006: 85). Günümüzde paranın elektronik hale gelerek harcanması ya da yönetilmesi de farklı etkiler oluşturmaktadır. Bireylerin paraya ilişkin pratik tutumlar geliştirmeleri yerine daha duygusal davrandığı; soyut paranın yani elde tutulmayan ve gözle görülmeyen paranın yönetiminin daha zor olduğu ifade edilmektedir (Reyes, 2006: 85).

Finansal davranışlarla ilgili olarak bireylerin bankacılık sistemi içinde yer almaları ve bankacılık sisteminin olanaklarından yararlanması önemlidir. Beck ve arkadaşlarının 2007 yılında yayımlanan araştırmaları, ülkelere göre bankacılık hizmetlerine erişim ve kullanımına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Buna göre, her 1000 kilometrekareye düşen banka şubesi sayısı ülkelere göre sıralandığında, Belçika 3.; Danimarka 16.; İspanya 9.; Türkiye 44. olarak belirlenmiştir. Bir diğer önemli veri ise, her 100 bin kişiye düşen banka şubesi sayısıdır. Bu kategoride ise, Belçika 3.; Danimarka 10.; İspanya 1.; Türkiye 48.'dir. Her 100 bin kişiye düşen ATM sayısında ise Belçika 12.; Danimarka 17.; İspanya 2.; Türkiye 39.'dur. Her 1000 kişiye düşen banka mevduat hesabı sıralamasında Belçika 2.; Danimarka 3.; İspanya 7.; Türkiye 20. sıradadır (Beck vd. 2007: 238-243). Bu rakamlar Türkiye için dünya ortalaması içinde başarılı olarak sayılabilir ancak diğer örneklerle bakıldığında Türk bankacılık sisteminin daha fazla yaygınlaşması için atılacak daha fazla adımın olduğunu da göstermektedir.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili araştırmaların yapılması önemlidir. Ancak finansal okuryazarlıktan önce finansal okuryazarlığın parçaları olan birikim, harcama, kredi gibi konulara odaklanmak gerekmektedir. Bireylerin temel finansal davranışları olarak nitelendirilebilecek konularda nasıl davrandığını ortaya koymak bir açıdan finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi anlamına da gelmektedir. Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin tutumlu olması ya da böyle davranması olarak algılanmamalıdır. Finansal okuryazarlık bir tutum ya da davranış değil, bilgi düzeyini ifade etmektedir. Bununla birlikte finansal eğitimin finansal bilgi düzeyinden çok, finansal davranışları etkilemesi beklenmektedir (Kieschnick, 2006: 2).

Kieschnick, 2006 yılında tamamladığı araştırmasında öğrencilerin büyük çoğunluğunun para biriktirme alışkanlığına sahip olduğunu ancak, para biriktirme konusunda hangi araçların daha yaygın kullanıldığını ilişkin araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Bu nedenle öğrencilere hem birikimlerini değerlendirecek hem de para biriktirme konusunda kendilerine motivasyon sağlayacak finansal enstrümanları tanıtmak gerekmektedir. Araştırmaya

katılanların yüzde 87'si, para biriktirmek için en güvenli yolu, bankada mevduat hesabı açtırmak olarak belirtmektedir (Kieschnick, 2006: 58-59).

Öğrencilerin finansal davranışlarına ilişkin çeşitli araştırmalar yapılırken, bu konuda farklı veriler elde edilmektedir. Chen, Volpe ve Pavlicko'nun 1996 yılında yaptığı araştırmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda oldukça yetersiz bilgi düzeyine sahip olduğu belirtilmektedir. Bu araştırmaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre, iktisadi idari bilimler branşlarında eğitim gören öğrenciler ise diğer bölümlerde eğitim gören öğrencilere göre daha bilgilidir. Diğer yandan evli olan öğrenciler de bireysel finans yönetimi açısından daha bilgilidir (Chen ve Volpe, 1998: 109).

Finansal davranışın bilgi ile bağlantılı olması nedeniyle bireylerin finansal bilgileri edindikleri kaynaklar önemlidir. Bireyler çok farklı kaynaklardan bilgi edinebilirler ancak, deneyim, arkadaşlar ve aile, medya en başta gelen kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu kaynaklardan alınan bilgiler bireysel durumlara göre değerlendirilir ve pratiğe dönüştürülür. Hilgert ve Hogarth'ın çalışmalarında finansal bilgi kaynakları ile finansal pratikler arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır (Hilgert ve Hogarth, 2003: 318).

Üniversite öğrencileri, yakın gelecekte iş yaşamına dahil olarak para kazanmaya başlayan bir kitle olacağı için bankalar tarafından kredi kartı verme ve kullanma potansiyeli olan bir grup olarak görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak öğrencilerin aktif bir yaşam tarzı sürmeleri, seyahat etmeleri, internet alışverişi yapmaları gibi etkenler değerlendirilmektedir. Öğrencilik zamanlarında her ne kadar gelirleri sınırlı olsa da, yakın gelecekte düzenli bir gelire sahip olacakları düşünülmektedir. Kredi kartlarının sağladığı “şimdi al, sonra öde” olanakları sayesinde borçlanma olanakları da sunulmaktadır (Robb, 2007: 2-3). Bu bakımdan üniversite öğrencilerinin harcama alışkanlıkları ve buna bağlı olarak para yönetimi davranışlarının incelenmesi önem taşımaktadır.

Bankrate.com adlı finansal okuryazarlık sitesi, yaptırdığı araştırmalarda genel olarak Amerikalılar içinde finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek olan bireylerin daha yaşlı, daha yüksek hane gelirine sahip ve evli bireyler olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı araştırma cinsiyet ve daha yüksek eğitime bağlı olarak

finansal okuryazarlık düzeyinin farklılaşacağı yönünde veri sunmamaktadır. Finansal bilgi ile finansal davranışlar arasında da zaman zaman boşlukların bulunduğu belirlenmiştir. Örneğin, acil durumlar için fon oluşturmak çok önemlidir diyenler ile böyle bir fona sahip olanlar arasında oransal olarak fark vardır (Bankrate.com, 2004).

Amerikalı araştırmacıların üniversite öğrencilerine yönelik olarak yaptıkları araştırmalarda genel olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda oldukça yetersiz oldukları ancak, kredi kartı kullanımında daha fazla bilgi sahibi oldukları belirtilmektedir (Robb, 2007: 18). Bunun nedeni olarak ise kredi kartı kullanımının diğer finansal araçlara göre gündelik yaşamda daha fazla kullanılması olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda diğer finansal araçlarında yaygınlaştırılması daha fazla kullanıma sunulması anlamına gelebilir.

Finansal okuryazarlık ile cinsiyet arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı gibi, cinsiyetin finansal okuryazarlık düzeyine etkisi belirlenmiştir (Wagland, 2009: 13). Bunun yanı sıra, kadınların erkeklere oranla finansal okuryazarlık düzeyi olarak daha alt düzeyde olduğu belirtilmektedir. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla finansal bilgiye, güvene sahip olduğu ve finansal kararlar vermede erkeklerin kadınlara oranla daha fazla risk almayı tercih ettiği anlaşılmıştır (Wagland, 2009: 15).

Lusardi, ekonomi ile ilgili dersler almış olan öğrencilerin, yaşamlarının ileri aşamalarında ekonomi ile ilgili almış oldukları derslerde öğrendikleri bilgileri kullandıklarını belirtmektedir. Birikim ve yatırım davranışları yaşamda yaparak öğrenilmesine karşın, öğrenilmiş bilgilerin finansal kararlar sırasında değerlendirildiği ve böylelikle finansal davranışlara dönüştüğü ifade edilmektedir (Lusardi, 2008: 9). Bu durum finansal davranışların ailede öğrenilmesi yanında deneyim ile de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Lusardi ve Mitchell, daha eğitilmiş bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Özellikle finansal okuryazarlık düzeyi yüksek

öğrencilerin erkek ve daha iyi eğitim görmüş kişiler oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile cinsiyet ve eğitim arasında en azından yaşamın erken dönemlerinde ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum finansal davranışlara da yansımaktadır. Bireysel emeklilik planı yaptıranların finansal açıdan daha bilgili oldukları, finansal bilgi düzeyi düşük kesiminse hisse senedi piyasalarına yatırım yapmadığı belirtilmektedir. (Lusardi ve Mitchell, 2008: 2-3).

Bireyler, özellikle orta yaş ve üzeri bireyler, geleceğe dönük birikim ve emeklilik planlarında ek bilgi ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, finansal eğitim programlarının daha etkili olması gerektiğini, özel olarak belirlenmiş hedef kitlelere dönük yapılandırılmasını ve farklı gereksinim ve tercihlere yanıt verebilmesini gerekli kılmaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2008: 4). Diğer taraftan finansal okuryazarlığın geliştirilmesi hem bireylerin hem de hanelerin bütçe yönetimi ve uygun finansal kararlar almalarında etkili olabilmektedir. Hindistan ve Endonezya’da yapılan anket çalışmaları sonucunda, finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasında güçlü bir bağın olduğu saptanmıştır (Cole, Sampson ve Zia, 2009: 4).

Chen ve Volpe, bireysel finans ve finansal okuryazarlık konusunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha bilgili olduğunu belirtmektedir. Ancak, eğitim ve bireysel deneyimle ilişkili olarak finansal okuryazarlık düzeyi cinsiyete göre değişebilmektedir. Özellikle idari bilimler öğrencilerinin sınıfları ilerledikçe finansal okuryazarlık düzeyinin arttığı, ancak bu eğitimden daha fazla aileden elde edilen bilgilerin finansal okuryazarlıkla ilgili davranışları etkilediği belirlenmiştir. Bireysel finans kadınlara oranla erkeklere daha fazla çekici gelmektedir. Bu nedenle erkeklerin finansal konulara daha fazla ilgili olduğu söylenebilir (Chen ve Volpe, 2002: 305-306).

Finansal okuryazarlık eğitimlerinin okullarda müfredata girmesi gerektiği öneri olarak sunulmaktadır ancak, öğretmenlerin de finansal okuryazarlık konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra para yönetimi ile ilgili temel kavramların çocuklara öğretilmesi için en verimli

zamanın 14 yaşın altındaki çocuklar olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle her ne kadar eğitim programlarının verimli olup olmadığı tartışmalara konu olsa da hedef kitlelere yönelik finansal eğitim programları oluşturarak, finansal okuryazarlık düzeyini artırmak gerekmektedir (The Economist, 2008). Daha erken yaşlarda öğrenilen ve uygulanan finansal davranışlar, daha kalıcı olarak yaşamın sonraki aşamalarında bireylerin finansal davranışlarını belirleyici olabilir.

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri

Araştırmada yer alan 600 kişilik örneklem, ağırlıklı olarak erkek katılımcılardan, 21 yaş ve altında yaş grubundan ve aile eğitim düzeyi olarak lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip öğrencilerden oluşmaktadır. Deneklerin demografik bilgileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Anketi yanıtlayan öğrencilerin demografik bilgileri

Yaş	Frekans	Yüzde
18	105	17,5
19	126	21
20	136	22,7
21	88	14,7
22 ve üzeri	144	24
Cinsiyet		
Kadın	234	39
Erkek	365	60,8
Okul		
İİBF	300	50
PMYO	300	50
Aile Eğitim Düzeyi		
İlkokul	129	21,5
Ortaokul	116	19,3
Lise	215	35,8
Üniversite	126	21
Lisansüstü	11	1,8

Ankete katılan öğrencilerin fakültelere göre dağılımında ailelerinin eğitim düzeylerinin farklılıkları dikkat çekmektedir. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerinin ailelerinin, aile eğitim düzeyleri daha yüksek bulunmaktadır. Ayrıca cinsiyete göre bakıldığında da İİBF öğrencileri ile Porsuk Meslek Yüksekokulu (PMYO) öğrencilerinin cinsiyet dağılımı homojen değildir. PMYO’nda daha çok erkek öğrenci bulunmaktadır. İİBF’nde 146 erkek, 154 kız öğrenci ankete katılırken, PMYO’nda 219 erkek öğrenci, 80 kız öğrenci ankete

katılmıştır. Öğrencilerin okudukları fakülte ile cinsiyet ve aile eğitim düzeyleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 2: Öğrencilerin okudukları fakülte ile cinsiyet ve aile eğitim düzeyi ilişkisi

Fakülte	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	4	,000	İlişki var
Cinsiyet	2	,000	İlişki var

4.2. Finansal Bilgi Düzeyini Değerlendirmeye İlişkin Analiz

Bireylerin finansal durumlarına ilişkin temel sorulara verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde, finansal durumu yönetmede orta düzeyde başarılı olunduğu ve para harcama ve yönetim bilgilerinin büyük oranda aileden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Toplam 600 anket içinde 344 kişi (% 57,3) finansal durumunu yönetim konusunda kendisini orta düzeyde başarılı görmektedir. Para harcama ve yönetim bilgilerinin ise büyük oranda (% 86,2) aileden kaynaklandığı görülmektedir. Bu veri, NFCC (National Foundation for Credit Counselling) adlı kuruluşun yaptığı araştırmada yer alan “finansal bilgi ve davranışların şekillenmesi okuldan daha çok evde ve aile içinde gerçekleşmektedir” bulgusunu desteklemektedir (NFCC, 2007: 1-2). Finansal okuryazarlığın sadece aile içinde verilen bir eğitim olmaması gerekir. Bu nedenle finansal eğitim programları ilköğretimden yükseköğretime okul müfredatlarının içinde yer almalıdır. Para harcama ve yönetim davranışlarını okuldan edindim seçeneğini işaretleyenlerin oranının yalnızca yüzde 3,5 olması, finansal okuryazarlık eğitiminin okullara yayılması gerekliliğini göstermektedir. Finansal durumu yönetmede önemli olan, finansal kayıtları saklama seçeneği, yüzde 45 oranında “belli bir süre saklar, atarım” ifadesiyle ortaya konmaktadır. Finansal kayıtlarımı hiç saklamam seçeneğini işaretleyenlerin oranının yüzde 6,3 olması ise, genç nesilde belge saklama konusunda bir anlayışın geliştiğini göstermektedir.

Tablo 3: Bireylerin finansal durumunu yönetme başarısı, para harcama ve yönetme bilgilerinin kaynağı ve finansal kayıtları saklama süresi

Finansal durumu yönetmede başarı	Frekans	Yüzde
Oldukça başarılıyım	199	33,2
Orta düzeyde başarılıyım	344	57,3
Başarısızım	57	9,5
Para harcama ve yönetme bilgilerinin kaynağı		
Aile	517	86,2
Okul	21	3,5
Arkadaşlar	24	4
Kitap, dergi gibi yayınlar	28	4,7
Finansal kayıtları saklama süresi		
Hiç saklamam	38	6,3
Belli bir süre saklar, atarım	270	45
Bazı kayıtları saklarım	119	19,8
Sürekli olarak saklarım	172	28,7

Yapılan ki-kare sonuçlarına göre ankete katılan öğrencilerin para harcama ve yönetme bilgilerini nereden edindiklerinin ailelerinin eğitim düzeyi ve okudukları fakülte ile ilişkisinin olduğundan söz edilememektedir.

Tablo 4: Para harcama ve yönetme bilgisi kaynağı

Para harcama ve yönetme bilgisini nereden öğrendiği	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Aile eğitim düzeyi arasında ilişki	16	,640	İlişki yok
Fakülte arasında ilişki	4	,097	İlişki yok

Finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili olarak algılanan faturalarını zamanında ödeme davranışı ile öğrencilerin kayıtlı oldukları fakülteler arasında yapılan ki kare analizi sonuçlarına göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kredi kartı son ödeme tarihi kavramının bilinirliği ile faturalarını zamanında ödeme davranışı arasında ilişki vardır. Son olarak ise faturalarını zamanında ödeme ile aylık bütçe yapma arasında da anlamlılık bulunmaktadır.

Tablo 5: Faturaları zamanında ödeme ile bazı kavram ve davranışların ilişkisi

Faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Cinsiyet	6	,518	İlişki yok
Fakülte	3	,009	İlişki var
Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	12	,113	İlişki yok
Kredi kartı son ödeme tarihi kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Temerrüt kavramının bilinirliği	9	,227	İlişki yok
Aylık bütçe yapma alışkanlığı	3	,000	İlişki var

Bireyler gerekli gördükleri zaman finansal yardım için başvurarak, sorunlarını çözme yoluna gitmektedir. Ancak, Türkiye’de bireysel çözüm bulma yollarının kullanılması gibi nedenlerle 418 kişi (% 69,7) finansal yardım için hiç başvurmadığını belirtmektedir. Bu durumu destekleyen bir başka veri ise, finansal sorunlar için danışmanlık gibi profesyonel yardım alanları oranının yalnızca yaklaşık yüzde 12 olmasıdır. Bunun yanında ankete katılan bireylerin yaklaşık yüzde 95’i finansal yönetim için herhangi bir bilgisayar yazılımı kullanmadığını belirtmektedir. Bu durum, öğrencilerin finansal yönetim konusunda bir titizlik göstermediğini, yalnızca zihinsel aktivitelerle amacına ulaşmaya çalıştığını göstermektedir.

Aylık bütçe yaptığını belirtenlerin oranı yaklaşık yüzde 65 olarak görülürken, düzenli para biriktirme alışkanlığına sahip olduğunu söyleyenler yaklaşık yüzde 40 oranındadır. Bu durum para biriktirme, tasarruf yapma alışkanlığının zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6: Finansal yardım için başvuru, yazılım kullanma, bütçe yapma, para biriktirme alışkanlığı ve profesyonel yardım

Finansal yardım için başvuru	Frekans	Yüzde
Evet	179	29,8
Hayır	418	69,7
Finansal yönetim için yazılım kullanma		
Evet	30	5
Hayır	569	94,8
Aylık bütçe yapma		
Evet	386	64,3
Hayır	213	35,5
Düzenli para biriktirme alışkanlığı		
Evet	245	40,8
Hayır	355	59,2
Finansal sorunlar için profesyonel yardım		
Hiç almadım	529	88,2
Yalnızca bir kez	29	4,8
Birkaç kez	34	5,7
Birçok kez	6	1

Uygulamada yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre ankete katılan öğrencilerin finansal durumunu yönetmede başarı düzeylerini algılamalarında başarılı olduğunu belirten öğrencilerin bu algılamayı sadece üç alışkanlık ile bağıntılı gördüğü saptanmıştır:

- a) Düzenli para biriktirme alışkanlığı
- b) Faturalarını zamanında ödeme alışkanlıkları
- c) Finansal kayıtlarını saklama alışkanlıkları

Bunun yanı sıra İİBF öğrencilerinin PMYO öğrencilerine göre başarı düzeylerini algılamalarının daha yüksek olduğundan da söz edilebilmektedir. Bu durum OECD'nin üye ülkelerinde yaptığı araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. OECD'nin yaptığı araştırmada katılımcılar, gerçekte olduğundan daha fazla düzeyde finansal konular hakkında bilgili olduklarını hissettiklerini ifade etmektedir (OECD, 2005: 43). Ancak uygulanan ankete göre finansal okuryazarlıktan bahsedebilmek ve öğrencileri finansal durumunu yönetmede

başarılı olduğunu varsaymak için kullanılabilecek temel ölçütler şöyle sıralanabilir:

- a) En yüksek faiz oranına sahip kredi türünün bilinirliği
- b) Ons altının gramının bilinirliği
- c) Kullanmakta olduğu kredi kartına ilişkin faiz oranlarının bilinirliği
- d) Kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerinin bilinirliği
- e) Kredi kartı nakit çekim sıklığı
- f) Kredi kartı son ödeme tarihini kavramının bilinirliği
- g) Temerrüt kavramının bilinirliği

Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre yukarıda sayılan kriterler ile başarı düzeyi algılaması arasında bir ilişki bulunmadığı saptanmaktadır. Ayrıca ailesinin eğitim düzeyi, cinsiyet ve yaş da başarı algılama kriterinde etkili değildir.

Tablo 7: Finansal durum yönetiminde başarı düzeyi algılaması

Finansal durumunu yönetmede başarı düzeyi algılaması	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Finansal yardım başvurusu	2	,397	İlişki yok
Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	8	,095	İlişki yok
Cinsiyet	4	,849	İlişki yok
Yaş	28	,433	İlişki yok
En yüksek faiz oranına sahip kredi türünü bilmek	8	,173	İlişki yok
Ons altının gramını bilmek	4	,810	İlişki yok
Kredi kartını aylık faiz oranını bilmek	2	,305	İlişki yok
Kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerini bilmek	2	,846	İlişki yok
Kredi kartı nakit çekim sıklığı	6	,060	İlişki yok
Kredi kartı son ödeme tarihi kavramını bilmek	6	,509	İlişki yok
Temerrüt kavramını bilmek	6	,529	İlişki yok

Finansal durum yönetiminde öğrencilerin başarı algılaması ile okudukları fakülte arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte, düzenli para biriktirme alışkanlığı, faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı ve finansal kayıtları saklama süresi ile finansal durumu yönetme arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır.

Tablo 8: Finansal durum yönetiminde başarı düzeyi algılaması

Finansal durumunu yönetmede başarı düzeyi algılaması	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Fakülte	2	,003	İlişki var
Düzenli para biriktirme alışkanlığı	2	,000	İlişki var
Faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı	6	,000	İlişki var
Finansal kayıtlarını saklama süresi	6	,000	İlişki var

PMYO öğrencisi olan 119 öğrenci finansal durumunu yönetmede başarılıyım derken İİBF’de bu öğrenci sayısı yalnızca 80’dir. Bu durum finansal bir eğitim alan İİBF öğrencilerinin sadece yukarıda sayılan üç etken ile değil finansal konulardaki farkındalıkları ile birlikte finansal başarılarını yorumlamış oldukları düşünülebilir.

Tablo 9: Finansal durumunu yönetme algılaması ve fakülte dağılımı

Finansal durumunu yönetmede başarı algılaması	İİBF(n)	PMYO(n)	Toplam(n)
Başarılıyım	80	119	199
Orta Düzeyde Başarılıyım	191	153	344
Başarısızım	29	28	57
Toplam	300	300	600

Aylık bütçe yapma alışkanlığı ile düzenli para biriktirme alışkanlığı arasında ilişki bulunmaktadır. Buradan aylık bütçe yapan öğrencilerin gelir ve giderlerini kontrol altında tuttuğu ve buna bağlı olarak da belirli bir parayı tasarruf ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Aylık bütçe yapma alışkanlığı ile ilgili analiz

Aylık Bütçe yapma alışkanlığı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Fakülte	1	,155	İlişki yok
Cinsiyet	2	,754	İlişki yok
Düzenli para biriktirme alışkanlığı	1	,000	İlişki var

4.3. Temel Bankacılık İşlemlerine İlişkin Analiz

Finansal piyasaların etkin bir biçimde işleyebilmesi için, bireylerin bankacılık sistemi içinde yer alması ve parasal işlemlerini bankacılık sistemi içinde gerçekleştirmesi beklenmektedir. Özellikle değişime açık, para konusunda belirgin davranış ve alışkanlıklar taşımayan üniversite öğrencileri için bankacılık sistemi içinde yer almak daha da önemlidir. Araştırmada yer alan 600 katılımcının yaklaşık yüzde 86'sı günlük para çekme, hesap kontrolü gibi işlemlere olanak sağlayan bir ATM kartına sahip durumdadır. Buna karşılık, alışveriş için daha fazla kullanılan kredi kartı sahipliği yüzde 46,8 oranıyla oldukça düşük görünmektedir. Bankacılık işlemlerini internet aracılığıyla yapabilmeye olanak sağlayan online bankacılık işlemlerini kullanan öğrencilerin oranı ise yaklaşık yüzde 35 olarak belirlenmiştir. Bu noktada en dikkat çekici veri ise, toplumda bilinirliği giderek artmasına rağmen bireysel emeklilik hesabı sahibi olanların oranının sadece yüzde 5 olmasıdır. Tüm bu oranlara ilişkin yapılabilecek genel değerlendirme, öğrencilerin bankacılık sisteminden ve sistemin sağladığı olanaklardan yeterince yararlanma yoluna gitmediğidir.

Tablo 11: Temel bankacılık işlemlerini sağlayan araçlara sahiplik

Vadeli mevduat hesabı sahipliği	Frekans	Yüzde
Evet	166	27,7
Hayır	433	72,2
Online bankacılık uygulamaları kullanma		
Evet	208	34,7
Hayır	392	65,3
ATM kartı sahipliği		
Evet	518	86,3
Hayır	80	13,3
Kredi kartı sahipliği		
Evet	281	46,8
Hayır	319	53,2
Bireysel emeklilik hesabı		
Evet	31	5,2
Hayır	568	94,7

Günümüzde bankaların teknolojik gelişmelerin sunduğu olanakların artmasıyla alternatif dağıtım kanallarını yaygınlaştırdığını söylemek mümkündür. Alternatif dağıtım kanallarının başlıcalarından biri ATM cihazlarıdır. Günümüzde vadesiz

mevduat sahibi olanların kolaylıkla edinebildikleri ATM kartları kişilerin nakit taşıma alışkanlıklarını azaltmakta böylelikle kaydi para yaratmaktadır. Alışverişlerde de kullanılabilen ATM kartları kredi kartları gibi nakit taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Bu sayede de bankaların mevduat kapasitelerini geliştirmekte, kişileri de tasarrufa yönlendirmektedir.

4.3.1. Online Bankacılık İşlemlerinin Kullanımı

ATM cihazlarının yaygınlığından sonra alternatif dağıtım kanalı ürünü olarak telefonla erişilen çağrı merkezlerinden söz edilebilir. Kişilerin işlemlerini, hemen herkesin günümüzde cebinde taşıdığı cep telefonları ile yapması büyük kolaylıktır ki günümüzde gelişen cep telefonu teknolojisi online bankacılığı da cebe taşımaktadır. İnternetin yaygınlaşması online bankacılık işlemlerini de alternatif dağıtım kanalları arasına sokarak kaçınılmaz yapmaktadır. Bu sayede bankacılıkta ürün kullanımı yaygınlaştırılarak personel ve kırtasiye giderleri büyük ölçüde azaltılmış ve kaydi para yaratma konusunda büyük ilerleme sağlanmıştır. Kişilerin de sermaye piyasası araçlarını herhangi bir aracı kuruma gitmeye gerek kalmadan kullanma kolaylığı gelmiş sermaye piyasalarının da genişleyip etkinleşmesine katkıda bulunulmuştur. Kişilerin finansal ürünlere ulaşımın kolaylaşması eğer ilgileri varsa finansal okuryazarlık düzeylerini artırmada olumlu bir faktör olduğu düşünülüp tartışmaya açılabilir. Bankaların 18 yaş öncesi gençlere bankacılık ürünlerini tanıtırma amacıyla sunduğu ürünler kişilerin gelişiminde finansal okuryazarlığın gelişmesini sağlayıcı bir olgu olarak değerlendirilebilir. Ancak finansal kurumların dışından finansal okuryazarlığı geliştirmek adına erken eğitim kurumlarının da katkıda bulunması ailenin etkisi kadar önemlidir.

Yapılan çalışmada ankete katılan öğrencilerden yüzde 34,7'si, online bankacılık işlemlerini kullanmaktadır. Buna göre online bankacılıkta kullanılan uygulamalar faktör analizi ile sıralanmıştır. Analiz sonuçlarına göre ankete katılan öğrencilerin uygulamaları kullanma da öncelik sıralaması aşağıdaki şekildedir:

- a) Banka ve kredi kartı hesap bilgilerini inceleme
- b) Fatura ya da kredi kartı ödeme
- c) Para transferi yapma
- d) Hisse senedi alım satımı
- e) Yatırım için fon tahvil alma

Tablo 12: Online Bankacılık kullanımına ilişkin ki kare analizi

Online bankacılık uygulamalarının kullanımı ile,	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık düzeyi	Sonuç
Anne veya babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	4	,147	İlişki yok
Fakülte	1	,000	İlişki var
Cinsiyet	2	,267	İlişki yok

Anket sonucunda online bankacılık uygulamalarının kullanımı için yapılan ki-kare analizi ve çapraz tablo sonuçlarına göre öğrencilerin aile eğitim düzeyi ve cinsiyetleri online bankacılık uygulamalarını kullanımı üzerinde etkili değilken, okudukları fakülte online bankacılık uygulamalarını kullanmada belirleyici olduğundan söz edilebilmektedir. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin, Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre online bankacılık uygulamalarını daha çok kullandığından söz edilebilir. Bu noktada, İktisadi İdari Bilimler öğrencilerinin aldıkları dersler kapsamında, online işlemlere daha yatkın olduğu söylenebilir.

4.4. Kredi Kartı Kullanma Alışkanlıkları

Kredi kartları, bankacılık sisteminin önemli araçlarından birisidir. Nakit para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldıran, gerektiğinde alışverişlerde vade sağlayan bu araç, yaygın finansal ürünlerden biri olarak görülmektedir. Araştırmada yer alan 600 öğrenci içinde kredi kartı sahibi olanların oranı yüzde 46,8 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin yarıdan fazlasının kredi kartı kullanmaması önemli ve araştırılması gereken bir veridir. Bankaların öğrencilere yönelik düşük limitli, kart kullanım bedeli istemediği kredi kartları servis etmesine rağmen, kredi kartı kullanılmaması farklı nedenlerden kaynaklanmakta olabilir. Kredi kartı sahibi

olan öğrencilerin büyük çoğunluğu (yüzde 60'tan fazlası) 1 adet kredi kartı sahibidir. Kredi kartlarını edinmede bankaların birincil yeri bulunmaktadır. Vadesiz mevduat hesabı açıldığında ya da herhangi bir biçimde banka ile olan ilişkiler sonucunda, bireysel bilgilere sahip olan banka, müşterisi adına kredi kartı hazırlamaktadır. Kredi kartı sahiplerinin önemli bir kısmı, yaklaşık yüzde 60'ı kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerini okuduğunu belirtmektedir.

Tablo 13: Kredi kart sahipliği ile ilgili veriler

Kredi Kart Adedi	Frekans	Yüzde
Olmayanlar	313	52,3
1 Adet	192	32,1
2 Adet	67	11,2
3 Adet	17	2,8
3'ten fazla olanlar	11	1,8
Kart Edinme		
Banka	195	68,4
Posta	6	2,1
İnternet	21	7,4
Stand	38	13,3
Kart Sözleşme Maddelerini Bilenler		
Evet	169	59,1
Hayır	117	40,9

Kredi kartı ile harcama yapan öğrencilerin aylık ortalama harcama giderlerine bakıldığında, 191 kişi (% 67,5) 250 liradan az harcama yaptığını belirtmektedir. Bu durum kredi kartı limitlerine de yansımış görünmektedir. Kredi kartı limitinin 1000 TL'den daha az olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 75,5 olarak belirlenmiştir. Bazı bankaların ilk kredi kartı tahsis limiti 400 TL olarak belirlenmiştir. Kredi kartı harcama kalemlerinde ise dikkat çekici bir veri bulunmaktadır. Normal koşullar altında öğrencilerin harcama kalemleri içinde en fazla yer tutması beklenen eğitim öğretim giderleri ya da yiyecek-içecek kalemleri sıralamada daha alt sıralarda yer almaktadır. Kredi kartı harcama kalemi içinde en fazla yer tutan madde yüzde 55,3 oranıyla giyim olarak belirlenmiştir. Burada araştırmanın yapıldığı zaman olarak kış mevsimi ve yılbaşına yakınlıktan kaynaklanan sıra dışı bir durum söz konusu olabilir.

Tablo 14: Kredi kartı harcama kalemi ve limit ortalamaları

Kredi kartına aylık ortalama ödeme	Frekans	Yüzde
250 TL'den az	191	67,5
250-500 TL arası	64	22,6
500-750 TL arası	15	5,3
750 TL'den fazla	10	3,5
Kredi Kart Limiti		
1000 TL'den az	213	75,5
1000-2000 TL arası	52	18,4
2000-3000 TL arası	2	0,7
3000 TL'den fazla	14	5
Kredi Kartı Harcama Kalemi		
Giyim	157	55,3
Yiyecek-İçecek	60	21,1
Eğitim	34	12
Eğlence	18	6,3

Kredi kartı kullanıcısı olan öğrenciler içinde kredi kartından hiç nakit çekmeyenlerin oranı, kredi kartı aylık faiz oranını bilenler ile neredeyse eşit durumdadır. Kredi kartı ile nadiren nakit çekimi yaparım diyenlerin oranı ise yüzde 23,1 olarak belirlenmiştir. Bu durum kredi kartları kullanımı konusunda öğrencilerin bilinçli bir tavır sergilediğini göstermektedir.

Tablo 15: Kredi kartı nakit çekme sıklığı ve faiz oranı

Kredi kartından nakit çekme sıklığı	Frekans	Yüzde
Hiç	174	60,8
Haftada bir	24	8,4
Ayda bir	22	7,7
Nadiren	66	23,1
Kredi kartı aylık faiz oranını bilenler		
Evet	175	61,2
Hayır	111	38,8

4.4.1. Kredi Kartı Kullanımına İlişkin Çapraz Tablo ve Ki-kare Analizi

Kredi kartı, para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldıran, günlük yaşamda alışveriş kolaylığı sağlayan bir araç olarak görülmektedir. Gerek kredi kartları kullanıcılarına verilirken gerekse işlem prosedürü olarak karmaşık uygulamalara

ve ayrıntılı maddeler içeren sözleşmeye sahiptir. Kredi kartı müşterileri, kartlarını alırken ve kullanırken bu sözleşme maddelerinden haberdar olduklarını, sözleşme imzalayarak ortaya koyarlar. Dolayısıyla kredi kartı kullanımına ilişkin temel kavramlardan haberdar olmak, kartların doğru bir biçimde kullanılmasını sağlayabilir. Aşağıda yer alan tablo, kredi kartı sahipliği ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır.

Tablo 16: Kredi kartı sahipliği ile bazı temel kavramların ilişkisi

Kredi kartı sahipliği ile,	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Temerrüt kavramını bilmek	3	,000	İlişki var
Son ödeme günü kavramını bilmek	3	,000	İlişki var
Kredi kartı faiz oranını bilmek	1	,005	İlişki var
Kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerini bilmek	1	,007	İlişki var

Kredi kartı sahibi olan öğrencilere ilişkin yapılan çapraz tablolara ve ki-kare sonuçlarına göre, kredi kartı olan öğrencilerin temerrüt faizi ve son ödeme günü kavramını bildiği, kredi kartı faizlerini ve kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerinden haberdar oldukları görülmektedir. Bu durum kredi kartı kullanan öğrencilerin kredi kartı kavramları konusunda bilinçli olduklarını ve bu finansal bilgilerini kredi kartı sahipliğinden dolayı edindiklerinden söz edilebilir.

Tablo 17: Kredi kartından yapılan nakit çekimi ile ilgili ki kare analizi

Kredi kartından yapılan nakit çekim sıklığı ile,	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
En yüksek faiz oranına sahip kredi türünü bilmek	12	,132	İlişki yok
Temerrüt kavramını bilmek	9	,599	İlişki yok
Finansal yardım için başvuru durumu	3	,529	İlişki yok
Finansal sorunlarla ilgili profesyonel danışmanlık hizmeti alımı	9	,529	İlişki yok
Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	12	,314	İlişki yok

Kredi kartı nakit çekimi ile ilgili yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre kredi kartı nakit çekimi yapan öğrencilerin en yüksek faizli kredi türünün kredi kartı nakit çekim kredisi olduğunu bilmedikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra temerrüt kavramını bilmedikleri, finansal yardım ve danışmanlık almadıkları ve ekonomik durumlarını finanse edebilmek için başka kaynak arayışında olmadıklarından söz edilebilir. Kredi kartı nakit çekiminin de ailelerinin eğitim düzeyleri ile bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Cinsiyet, bireylerin para harcama davranışları ile ilgili eğilimler ya da farklılıklar ortaya koyabilmektedir. Kredi kartı sahipliği, kredi kartı kullanımına ilişkin olarak cinsiyete bağlı farklılıklar belirlenmemesine rağmen, kredi kartı ödeme kalemi arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Tablo 18: Cinsiyet ve kredi kartı ile ilişkisi analizi

Cinsiyet	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Kredi kartı sahipliği	2	,055	İlişki yok
Kredi Kartı adedi	8	,119	İlişki yok
Kredi kartı ödeme kalemi	6	,002	İlişki var
Kredi Kartı sözleşme maddelerinin bilinirliği	1	,651	İlişki yok
Kredi kartı faiz oranlarının bilinirliği	1	,394	İlişki yok
Faturaları zamanında ödeme alışkanlığı	6	,518	İlişki yok

Uygulanan anket sonuçlarına göre kredi kartı kullanan öğrencilerin en yüksek ödeme kalemleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Çapraz tablo sonuçlarına bakıldığında kız öğrenciler erkeklere göre giyim alışverişlerine daha çok pay ayırırken, erkek öğrencilerin de kız öğrencilere göre eğitim, yiyecek ve eğlence kalemlerine daha fazla pay ayırdığı gözlemlenmektedir.

Tablo 19: Öğrencilerin kredi kartı ile yaptıkları alışveriş kalemleri

Ödeme Kalemi	Erkek (n)	Kadın (n)	Toplam
Eğitim	21	13	34
Yiyecek	40	20	60
Giyim	71	86	157
Eğlence	15	3	18
Diğer	10	2	12
İnternet Alışverişi	1	0	1
Fatura ödeme	1	1	2
Toplam	159	125	284

4.5. Ekonomi ve Finansal Gelişmeleri İzlemeye İlişkin Analiz

Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemek, gelişmelerden haberdar olmak, finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkilidir. Bu nedenle bireylerin hangi haber kaynaklarını kullandıkları ve ne kadar sıklıkla kullandıkları önem taşımaktadır. 600 öğrencinin örneklem olarak yer aldığı çalışmada kullanma sıklığı olarak her gün takip edilen araç olarak televizyon birinci sıradadır. Televizyonu sırasıyla, internet, gazete, kitap ve dergi izlemektedir. İzleme periyodu olarak haftada birkaç kez olarak belirtilen araçların sıralaması ise gazete, internet, televizyon, dergi ve kitaptır. Ekonomik gelişme ve haberlerin anlık ve güncel olarak değiştiği bir ortamda, basılı materyaller geri sırada kalmaktadır. Buna göre, ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede “hiç” seçeneği ile yararlanılmadığı belirtilen araçların başında kitap gelmektedir. Kitabı ise dergi, televizyon, gazete ve internet takip etmektedir. Böylece, internetin en güncel bilgi ve gelişmeyi sağladığı düşünülürse 253 katılımcının (% 42,2) her gün interneti finansal haberleri edinmek için izlemesi anlaşılabilir olmaktadır. Bunun yanında televizyonun da kolay ulaşılabilir ve yaygın olması nedeniyle izleyiciler tarafından takip edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 20: Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemek için kullanılan araçlar

Araç	Her gün	Haftada birkaç kez	Nadiren	Hiç
Gazete	174 (%29)	229 (%38,2)	108 (%18)	89 (%14,8)
Kitap	23 (%3,8)	69 (%11,5)	220 (%36,7)	287 (%47,8)
Dergi	19 (%3,2)	104 (%17,3)	223 (%37,2)	254 (%42,3)
Televizyon	256 (%42,7)	159 (%28,2)	86 (%14,3)	98 (%16,3)
İnternet	253 (%42,2)	169 (%28,2)	91 (%15,2)	87 (%14,5)

Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede kullanılan araçlar, kaynaklar ile öğrencilerin okudukları fakülte arasında farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre İİBF öğrencilerinin internet ve gazete okuma alışkanlıkları başta olmak üzere, tüm kaynakları, PMYO öğrencilerinden daha fazla ve daha sıklıkla izlediği anlaşılmaktadır.

Tablo 21: Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede kullanılan araçlar ile fakülte arasındaki ilişki

Fakülte	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Gazete	3	,000	İlişki var
Kitap	3	,000	İlişki var
Dergi	3	,000	İlişki var
Tv	3	,001	İlişki var
İnternet	3	,000	İlişki var

Öğrencilerin ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede kullandıkları kaynaklar ile ailelerinin eğitim düzeyi arasında yalnızca televizyon için anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 22: Aile eğitim düzeyi ve kullanılan kaynak arasında ilişki

Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Gazete	12	,233	İlişki yok
Kitap	12	,535	İlişki yok
Dergi	12	,120	İlişki yok
Tv	12	,015	İlişki var
İnternet	12	,336	İlişki yok

4.6. Temel Finansal Kavramlara İlişkin Bilgi Düzeyi Analizi

Bireylerin finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyini belirlemede, zorluk derecesi birbirinden farklılık gösteren, gündelik yaşamda çok ya da az kullanılan kavramlara ilişkin bir liste kullanılarak en iyi bilinen ve hiç bilinmeyen kavramlar belirlenmiştir. Böylece, yaygın olarak kullanılan ya da kullanılmayan finansal araçlara ilişkin bilgi sahibi olmak da mümkündür. Buna göre, anketi yanıtlayan öğrencilerin “iyi biliyorum” olarak işaretledikleri ilk dört kavram sırasıyla kredi kartı son ödeme tarihi, vadeli mevduat hesabı, bireysel emeklilik ve basit faizdir. Çalışmada “hiç bilmiyorum” olarak işaretlenen ilk dört kavram ise sırasıyla,

temerrüt faizi, menkul kıymet virmanı, hisse senedi baz fiyatı ve gayrimenkul sertifikasıdır. Finansal kavramlara ilişkin ankette yer alan listede 20 kavram bulunmaktadır. Bu kavramların bilinirliği, birinci sıradan yirminci sıraya şöyle sıralanmaktadır: kredi kartı son ödeme tarihi, bireysel emeklilik, vadeli mevduat hesabı, basit faiz, yatırım fonu, eft, bileşik faiz, hesap bildirim cetveli, hazine bonusu, risk ve getiri, yatırım ortaklığı, tasarruf mevduatı sigorta fonu, döviz tevdiat hesabı, dask sigortası, varlığa dayalı menkul kıymet, yatırım portföy, baz fiyat, gayrimenkul sertifikası, temerrüt faizi, menkul kıymet virmanı. Günlük yaşamda temerrüt faizi ile karşılaşma olasılığı daha fazla iken bu kavramın daha az bilinmesi, diğer taraftan basit faiz kavramının daha fazla bilinmesi ilginçtir.

Tablo 23: Temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi (sırasıyla n ve yüzde)

Kavramlar	İyi biliyorum	Duydum ama ayrıntısını bilmiyorum	Hiç bilmiyorum
Bileşik faiz	190 (%31,7)	204 (%34)	185 (%30,8)
Basit faiz	241 (40,2)	180 (%30)	166 (%27,7)
Hesap bildirim cetveli	179 (%29,8)	214 (%35,7)	184 (%30,7)
Kredi kartı son ödeme tarihi	413 (%68,8)	88 (%14,7)	85 (%14,2)
Temerrüt faizi	70 (%11,7)	190 (%31,7)	311 (%51,8)
Hazine bonusu	157 (%26,2)	245 (%40,8)	183 (%30,5)
EFT	218 (%36,3)	165 (%27,5)	198 (%33)
Menkul kıymet virmanı	61 (%10,2)	206 (%34,3)	303 (%50,5)
Varlığa dayalı menkul kıymet	117 (%19,5)	206 (%34,3)	247 (%41,2)
DASK sigortası	129 (%21,5)	195 (%32,5)	249 (%41,5)
Yatırım portföy	105 (%17,5)	227 (%37,8)	239 (%39,8)
Vadeli mevduat hesabı	254 (%42,3)	206 (%34,3)	122 (%20,3)
Döviz tevdiat hesabı	109 (%18,2)	236 (%39,3)	228 (%38)
Yatırım fonu	177 (%29,5)	254 (%42,3)	145 (%24,2)
Bireysel emeklilik	248 (%41,3)	246 (%41)	89 (%14,8)
Risk ve getiri	171 (%28,5)	213 (%35,5)	187 (%31,2)
Yatırım ortaklığı	140 (%23,3)	259 (%43,2)	177 (%29,5)
Gayrimenkul sertifikası	68 (%11,3)	251 (%41,8)	253 (%42,2)
Hisse senedi baz fiyatı	74 (%12,3)	247 (%41,2)	258 (%43)
Tasarruf mevduatı sigorta fonu	107 (%17,8)	242 (%40,3)	225 (%37,5)

İktisadi İdari Bilimler öğrencilerinin kavramlar konusunda daha bilgili olması beklenirken, Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bazı konularda daha öne çıkması dikkat çekicidir. Buna göre gündelik kullanımda daha yaygın kullanılan dask sigortası, tasarruf mevduatı sigorta fonu, hesap bildirim cetveli, yatırım fonu kavramları bilinirlik sıralamasında Meslek Yüksekokulu öğrencileri öne çıkmaktadır. Daha fazla bilgi gerektiren basit faiz, varlığa dayalı menkul kıymet, yatırım portföyü kavramlarında ise İktisadi İdari Bilimler öğrencileri kavram bilinirliği sıralamasında öne çıkmaktadır.

Tablo 24: Bölümlere göre finansal kavramların bilinirliği sıralaması (1-20 sıralama)

	Tüm öğrencilerin kavram bilinirliği sıralaması	İİBF öğrencilerinin kavram bilinirliği sıralaması	PMYO öğrencilerinin kavram bilinirliği sıralaması
1	Son ödeme tarihi	Son ödeme tarihi	Son ödeme tarihi
2	Bireysel emeklilik	Basit faiz	Bireysel emeklilik
3	Vadeli mevduat hesabı	Vadeli mevduat hesabı	Hesap bildirim cetveli
4	Basit faiz	Bileşik faiz	Vadeli mevduat hesabı
5	Yatırım fonu	Bireysel emeklilik	Yatırım fonu
6	Eft	Eft	Dask sigortası
7	Bileşik faiz	Risk ve getiri	Eft
8	Hesap bildirim cetveli	Hazine bonusu	Yatırım ortaklığı
9	Hazine bonusu	Yatırım fonu	Hazine bonusu
10	Risk ve getiri	Yatırım ortaklığı	Basit faiz
11	Yatırım ortaklığı	Hesap bildirim cetveli	Tasarruf mevduatı sigorta fonu
12	Tasarruf mevduatı sigorta fonu	Varlığa dayalı menkul kıymet	Döviz tevdiat hesabı
13	Döviz tevdiat hesabı	Yatırım portföyü	Risk ve getiri
14	Dask sigortası	Döviz tevdiat hesabı	Bileşik faiz
15	Varlığa dayalı menkul kıymet	Tasarruf mevduatı sigorta fonu	Gayrimenkul sertifikası
16	Yatırım portföyü	Baz fiyat	Baz fiyat
17	Baz fiyat	Gayrimenkul sertifikası	Yatırım portföyü
18	Gayrimenkul sertifikası	Dask sigortası	Varlığa dayalı menkul kıymet
19	Temerrüt faizi	Menkul kıymet virmanı	Temerrüt faizi
20	Menkul kıymet virmanı	Temerrüt faizi	Menkul kıymet virmanı

Anket uygulamasında yer alan öğrenciler, fakülte bazında eşit sayıda örneklem içinde yer almaktadır. Öğrencilerin kayıtlı oldukları fakültele göre, aşağıda yer alan tabloda yalnızca bireysel emeklilik kavramının bilinirliği ile fakülte arasında

herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bunun dışında en fazla dikkat çeken iki veriden birisi, yüksek faizli kredinin hangisi olduğunu bilenler ile kayıtlı olunan fakülte arasında anlamlı ilişki olmasıdır. Finansal eğitim alan İİBF öğrencilerinin, “yüksek faizli kredi hangisidir” sorusunu doğru yanıtlama eğilimi PMYO öğrencilerine göre daha yüksektir. Bir diğer dikkat çeken veri ise, kredi kartı sahipliği ile fakülte arasında anlamlı ilişkinin olmasıdır.

Tablo 25: Öğrencilerin kayıtlı olduğu fakülte ile bazı kavramların bilinirliği arasındaki ilişki

Fakülte	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Yüksek faizli kredinin bilinirliği	4	,031	İlişki var
Emeklilikte refah bir dönem geçirmek için bireysel emeklilik tercihi	5	,000	İlişki var
Bireysel emeklilik kavramının bilinirliği	1	,857	İlişki yok
Son ödeme kavramının bilinirliği	3	,000	İlişki var
Gayrimenkul sertifikası kavramının bilinirliği	3	,000	İlişki var
Kredi kartı sahipliği	1	,000	İlişki var

Uygulanan ankete katılan İİBF öğrencilerinin finansal alanda eğitim almasından dolayı, aldıkları eğitim sürecinde bulundukları sınıf ile finansal kavramlar konusunda belirttikleri bilgi düzeylerinde uyumluluk olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre aldıkları finansal eğitim süreci ilerledikçe öğrencilerin kavramlar hakkındaki bilgi düzeylerinin arttığı sonucuna varılmaktadır. İlişki bulunan kavramlar şunlardır. Bileşik faiz, basit faiz, hesap bildirim cetveli, son ödeme tarihi, temerrüt, hazine bonosu, eft, menkul kıymet virmanı, varlığa dayalı menkul kıymet, dask, vadeli mevduat hesabı, döviz tevdiat hesabı, yatırım fonu, bireysel emeklilik, risk ve getiri, yatırım ortaklığı, gayrimenkul sertifikası, baz fiyat, tasarruf mevduatı sigorta fonu. Yapılan ki kare analizine göre yatırım portföyü kavramının bilinirliği ile İİBF öğrencilerini bulunduğu sınıf arasında ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Yapılan analiz sonucuna göre öğrencilerin aldıkları eğitim süreci sonunda, finansal kavramların öğrenildiği ve bilgi düzeylerinin arttığından söz edilebilir. Bunun da finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasında İktisadi İdari Bilimleri Fakültesi'nde eğitim görmenin ve ekonomi-finans dersleri almanın etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 26: İİBF öğrencilerinin okudukları sınıf ile kavram bilinirliği ilişkisi

İİBF öğrencilerinin sınıfı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Bileşik faiz kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Basit faiz kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Hesap bildirim cetveli kavramının bilinirliği	9	,002	İlişki var
Kredi kartı son ödeme tarihi kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Temerrüt kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Hazine bonusu kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Eft kavramının bilinirliği	9	,002	İlişki var
Menkul kıymet virmanı kavramının bilinirliği	9	,001	İlişki var
Varlığa dayalı menkul kıymet kavramının bilinirliği	9	,016	İlişki var
Dask sigortası kavramının bilinirliği	9	,050	İlişki var
Yatırım portföyü kavramının bilinirliği	12	,141	İlişki yok
Vadeli mevduat hesabı kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Döviz tevdiat hesabı kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Yatırım fonu kavramının bilinirliği	9	,026	İlişki var
Bireysel emeklilik kavramının bilinirliği	9	,017	İlişki var
Risk ve getiri kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Yatırım ortaklığı kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Gayrimenkul sertifikası kavramının bilinirliği	9	,005	İlişki var
Baz fiyat kavramının bilinirliği	9	,000	İlişki var
Tasarruf mevduatı ve sigorta fonu kavramının bilinirliği	9	,002	İlişki var

Öğrencilerin finansal durumunu yönetmede başarısını algılama düzeylerinin belirlenmesinde açıklayıcı olan 3 etken; düzenli para biriktirme alışkanlığı, finansal kayıtlarını saklama alışkanlığı ve faturalarını düzenli olarak ödeme alışkanlığı olarak belirlenmiştir. İİBF öğrencilerinin sınıf düzeyleri, kavram

bilinirliği ve buna bağlı olarak da finansal okuryazarlık düzeylerini artıran bir etken olarak değerlendirildiğinde finansal başarı düzeyini algı etkenleriyle İİBF öğrencilerinin sınıfları ki-kare analizi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre sadece İİBF öğrencilerin fatura ödeme alışkanlıkları ile sınıfları arasında bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca İİBF öğrencilerinin sınıfları ile finansal durumunu yönetmede başarılıyım diyen öğrenciler arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Bunun sonucunda öğrencilerin finansal başarıdan algılarının finansal kavramlar hakkındaki bilgi düzeyleri olmadığı varsayımı desteklenmektedir. Öğrenciler finansal konularda bilgilendikçe, kendilerini finansal olarak başarılı algılamamaktadırlar.

Tablo 27: İİBF öğrencilerinin sınıfları ile finansal davranışları ilişkisi

İİBF öğrencilerinin sınıfı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Düzenli para biriktirme alışkanlığı	3	,335	İlişki yok
Faturalarının zamanında ödeme alışkanlığı	6	,004	İlişki var
Finansal kayıtlarının saklama alışkanlığı	9	,913	İlişki yok
Finansal durumunu yönetmedeki başarı düzeyi	6	,355	İlişki yok

Kavram bilinirliği sınıflara göre değerlendirildiğinde finansal bilgi düzeylerinin arttığının ortaya çıktığı; İİBF öğrencilerinin finansal bilgilerini okuldan öğrendiklerini varsayarak, finansal bilgilerini nereden edindikleri ile sınıfları arasında ki-kare analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucuna göre öğrencilerinin sınıfları ile finansal bilgilerini edindikleri temel kaynak arasında ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu soruyu cevaplayan 294 İİBF öğrencisinden 250'si finansal bilgilerini ailesinden edindiğini söylemiştir. Ailesinden edindiğini söyleyen öğrencilerinde sınıfları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Öğrencilerin finansal konudaki bilgi düzeylerini sınamak amacıyla sorulan en yüksek faizli kredi hangisidir sorusuna doğru cevap verme oranı ile öğrencilerin okudukları sınıf arasında yapılan ki-kare analizine göre bir ilişki olduğu ve aralarındaki korelasyonun da pozitif yönlü olduğu saptanmıştır ($R=,158$). Buna

göre son sınıfta okuyan öğrencilerin en yüksek faizli kredinin nakit çekim kredisi olduğuna ilişkin daha fazla yanıt verdiği ortaya konmaktadır.

Tablo 28: İİBF öğrencilerinin sınıfları ile bilgi kaynağı ve faiz ilişkisi

İİBF öğrencilerinin sınıfı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Öğrencilerin finansal bilgilerini nereden öğrendiği	12	,219	İlişki yok
En yüksek faizli kredi konusundaki bilgi düzeyleri	12	,000	İlişki var

4.7. Gelecek İçin Yapılan Finansal Planlar Analizi

Finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi, bireylerin çalışma yaşamından sonra emeklilik yaşamında mutlu ve refah olabilmesi için atacağı adımları etkilemektedir. 600 öğrencinin yer aldığı anket içinde “Emeklilik yaşamınızda daha refah olabilmek için hangi uygulamaları seçerdiniz” sorusuna verilen yanıtlar içinde bireysel emeklilik primi ödeme ilk sırada yer almaktadır. Bireysel emeklilik planlarını sırasıyla, düzenli para biriktirme, altın, hisse senedi ve döviz izlemektedir. Bunun yanı sıra, “emeklilik yaşamında daha refah olmak için altını seçerim” diyenlerin oranı yalnızca yüzde 3,7’dir. Bu durum son ekonomik krizde finansal piyasaların gündemine oldukça sık giren altının bir yatırım aracı olarak görülmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 29: Emeklilik yaşamı için düşünülen yatırım araçları

Yatırım Araçları	En Önemli	En Önemsiz
Bireysel Emeklilik	214 (%35,7)	54 (%9)
Döviz	23 (%3,8)	65 (%10,8)
Altın	54 (%9)	22 (%3,7)
Hisse Senedi	29 (%4,8)	208 (%34,7)
Düzenli para biriktirme	130 (%21,7)	99 (%16,5)

Finansal okuryazarlık yalnızca günlük ya da kısa vadeli finansal kararlarla ilgili finansal durum yönetimini içermemektedir. Uzun vadeli olarak bireylerin geleceğini refah içinde geçirmesine yönelik kararlar alması, yatırım yapması gibi planları da içermektedir. Bu planların içinde yaygın olarak kabul gören bireysel

emeklilik primi ödemedir. Ankete katılan öğrencilerin emeklilik yaşamlarında refah yaşayabilmek için seçecekleri ürünlere ilişkin ki-kare analizi ve çapraz tablolar ailelerini eğitim düzeyleri ve okudukları fakültelerle karşılaştırılmıştır. Buna göre öğrencilerin anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi ile emeklilik yaşamında refah olabilme seçenekleri içinde, bireysel emeklilik primi ödeme, altın alma, hisse senedi alma arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Ailelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin okuduğu fakülte arasında da anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aile eğitim düzeyinin emeklilik döneminde refah yaşayabilmek için seçilen ürüne etkisi döviz almak ve belirli bir parayı kenara ayırma seçeneklerinde etkisi yok iken, aile eğitim düzeyindeki farklılık bireysel emeklilik primi ödeme, hisse senedi almak ve altın almak yönündeki kararları etkilediğinden söz edilebilir. Aile eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin bireysel emeklilik primi ödeme ve hisse almayı tercih ederken, aile eğitim düzeyi düşük ve geleneksel olarak da yorumlanabilecek aile eğitim düzeylerinde altın almak daha öncelikli tercih edilmektedir. Bu durum, finansal davranışların belirlenmesinde deneyimler kadar, aile içinde görülen ve model alınan davranışların da öne çıktığını göstermektedir.

Tablo 30: Aile eğitim düzeyi ve gelecek planlarına ilişkin analiz

Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için bireysel emeklilik primi ödemek	20	,012	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay döviz almak	20	,534	İlişki yok
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay altın almak	20	,040	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay hisse senedi almak	20	,039	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için belirli bir parayı kenara ayırmak	20	,374	İlişki yok
Aylık bütçe yapıp bütçeye uygun davranma alışkanlığı	4	,743	İlişki yok
Fakülte	4	,000	İlişki var

Öğrencilerin okudukları fakülteler ile gelecekte daha refah olabilmek için seçecekleri yatırım araçları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre

Öncelikle İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencileri ile emeklilik döneminde seçecekleri ürünler arasında farklılıklar olduğu saptanmıştır. Buna göre İİBF öğrencilerinin aldıkları eğitimin bireysel emeklilik primi ödemek gibi daha modern finansal ürünleri öncelikli seçtiklerinden bahsedilebilmektedir.

Tablo 31: Fakülte ve gelecek planları arasında ki kare analizi

Fakülte	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için bireysel emeklilik primi ödemek	5	,000	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay döviz almak	5	,000	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay altın almak	5	,000	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay hisse senedi almak	5	,000	İlişki var
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için belirli bir parayı kenara ayırmak	5	,000	İlişki var

Ankete katılan öğrencilerden düzenli para biriktirme alışkanlığına sahip olan öğrencilerin emeklilik yaşamında daha refah yaşamak için seçecekleri ürünlerin belirlenmesinde açıklayıcı olmadığından söz edilebilir. Düzenli olarak para biriktirme alışkanlığının gelecek planları ile ilgili olduğunu söylemek zordur.

Tablo 32: Düzenli para biriktirme alışkanlığı ve gelecek planları

Düzenli para biriktirme alışkanlığı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için bireysel emeklilik primi ödemek	5	,332	İlişki yok
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay döviz almak	5	,513	İlişki yok
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay altın almak	5	,122	İlişki yok
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için her ay hisse senedi almak	5	,592	İlişki yok
Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için belirli bir parayı kenara ayırmak	5	,195	İlişki yok
Anne ya da babasının bitirdiği en yüksek okul derecesi	4	,985	İlişki yok

4.7.1. Bireysel Emeklilik Planlarına İlişkin Analiz

Sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıklarını finanse edebilmek için emeklilik yaşını daha yukarı çektiği günümüz koşullarında, genç emekli olup kişilerin verimli dönemlerini sosyal güvenlik kurumlarından emekli maaşı olarak geçirmeleri mümkün olmamaktadır. Bütçe açığı sorunları beraberinde emekli maaşlarının azalmasını da getirirken bireyler özel sigorta şirketlerine yönelerek, sigorta şirketlerinin birikimleri çeşitli sermaye piyasası araçlarında değerlendirdiği bireysel emeklilik planlarına ilgi göstermektedir. Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi kendi birikimini kişinin kendisinin belirlemesinden ziyade profesyonel kurumlara bırakması olarak da değerlendirilen bireysel emeklilik planının emeklilik döneminde refah bir yaşam sağlayacağı yadsınamaz. Bu nedenle bireysel emeklilik primi ödemeye ilişkin algılama, finansal okuryazarlık ve eğitim düzeyi ile ilgili görünmektedir.

Tablo 33: Bireysel emeklilik primi ödeme ile ilgili analiz

Emeklilik yaşamında daha refah olabilmek için bireysel emeklilik primi ödemek	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Bireysel emeklilik kavramı bilgi düzeyi	5	,457	İlişki yok

Ancak uygulanan anket sonucunda öğrencilerin bireysel emeklilik bilgi düzeyleri ile emeklilik döneminde bireysel emeklilik primi ödeme seçeneği arasında anlamlı bir ilişki olduğundan söz edilememektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin temel finansal kavramlara, araçlara ilişkin bilgi düzeyi ile ilgili olarak hem kısa hem de uzun vadede alacağı kararların doğru ve zamanında olmasını sağlayan temel becerileri kapsamaktadır. Yapılan bu çalışmada finansal okuryazarlığın öğrenciler tarafından daha dar bir kavram olarak düşünüldüğü belirlenmiştir. Buna göre, finansal okuryazarlık düzenli para biriktirme alışkanlığı, faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı ve finansal kayıtlarını saklama alışkanlığı olarak sınırlı bir yapıda düşünülmektedir.

İktisadi İdari Bilimler ve teknik ve meslek okulunda eğitim gören 600 öğrencinin katıldığı ankette, finansal durumunu yönetmede oldukça başarılı ve orta düzeyde başarılıyım diyenlerin oranı yüzde 90'ı aşmaktadır. Bu durum öğrencilerin finansal durumunu yönetmede farklı bir algılama içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak finansal okuryazarlık düzeyi düşük olmasına rağmen, öğrenciler bu durumun farkında değildir.

Öğrencilerin yüzde 65'i aylık bütçe yaptığını belirtirken düzenli para biriktirme alışkanlığına sahip olan öğrencilerin oranı yüzde 40 düzeyindedir. Bunun yanı sıra finansal kayıtlarını belirli bir süre saklayıp atanlar yaklaşık yüzde 50'dir. Finansal durum yönetiminde öğrencilerin başarı algılaması ile okudukları fakülte, düzenli para biriktirme alışkanlığı, faturalarını zamanında ödeme alışkanlığı ve finansal kayıtlarını saklama süresi arasında ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin finansal başarı düzeylerini olduğundan daha yüksek olarak algıladıkları ortaya çıkmaktadır. PMYO öğrencisi olan 119 öğrenci finansal durumunu yönetmede başarılıyım derken İİBF'de bu öğrenci sayısı yalnızca 80'dir. Bu durum finansal bir eğitim alan İİBF öğrencilerinin sadece yukarıda sayılan üç etken ile değil finansal konulardaki farkındalıkları ile birlikte finansal başarılarını yorumlamış olduklarını ortaya koymaktadır.

İİBF öğrencilerinin finansal bir eğitim almasından dolayı, finansal başarı düzeylerini algılamada okuldan edindikleri bilgilerinde farkındalık sağladığı

belirlenirken, öğrencilerin yaklaşık yüzde 86'sı para harcama ve yönetme bilgilerinin kaynağının aileleri olduğunu ifade etmektedir. Para harcama ve yönetme bilgilerinin kaynağının okul olduğunu belirten öğrenci yüzdesi sadece 3,5'tir. Öğrencilerin fakülteleri ile finansal bilgi kaynakları ile bir ilişki bulunmamakla birlikte, ailelerinin eğitim düzeylerinin de finansal bilgilerini ailelerinden edinmiş olmaları ile ilişkili değildir.

Öğrencilerin temel bankacılık uygulamalarına ilişkin davranışları değerlendirildiğinde, ATM kartına sahip olan öğrencilerin oranı yüzde 86 iken, online bankacılık uygulamalarını kullananların oranı yaklaşık yüzde 35'dir. Bu durum yeni iletişim teknolojilerine yatkınlık ve eğilimi daha yüksek olan öğrenciler için oldukça düşük bir orandır. Bankaların 18 yaş altı gençleri bankacılık işlemleri ile tanıştırmaları ve onları bankacılık sistemine dahil etme çabaları finansal okuryazarlığın gelişimi için bir adım sayılabilir. ATM kartı edinebilen bir birey online bankacılık sistemine de sadece internet ortamından şifre edinerek dahil olabilir. Bu durumda günümüzde sıkça internette vakit geçiren gençlerin bankacılık işlemlerini de kendi başlarına deneme yanılma yöntemiyle yapmaya başlamaları, hesap cetvellerini istedikleri an kontrol etme imkanı bulmaları bu sayede finansal konularda farkındalık edinmelerini sağlayabilir. Öğrencilerin okudukları fakülte ile online bankacılık uygulamalarını kullanımları arasında ilişki bulunmaktadır. İİBF öğrencileri PMYO öğrencilerinden daha fazla online bankacılık işlemlerini kullanmaktadırlar. Bunun da finansal eğitimin sağladığı farkındalıktan kaynaklandığı söylenebilir.

Bir diğer önemli veri ise kredi kartı sahipliği oranıdır. En az bir adet kredi kartı olanların oranı yüzde 46,8'dir. Birçok bankanın öğrencilerden kredi kartı yıllık üyelik bedeli istememesine rağmen kredi kartı sahipliği oldukça düşük düzeydedir. Kredi kartı sahibi olan öğrencilerin yaklaşık yüzde 70'i aylık 250 liradan az harcama yapmaktadır. Buna bağlı olarak da kredi kart limiti 1000 liradan az olanların oranı yüzde 75,5'dir. Kredi kartlarıyla yapılan harcamaların içinde yüzde 55 oranıyla giyim en büyük kalemdir. Giyim kaleminde kızlar, erkeklere oranla daha fazla harcama yapmaktadır.

Öğrencilerin kredi kartı kullanımında dikkat çeken unsurlardan biri ankette temerrüt kavramını bilen, son ödeme tarihi kavramını bilen, kredi kartı faiz oranını bilen ve kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerini bilen öğrenciler ile kredi kartı sahibi olan öğrenciler arasında yapılan analiz sonucunun ilişkili çıkmasıdır. Kredi kartı olmayan öğrencilerin bu kavramlardan habersiz olduğundan söz edilebilir. Finansal sisteme kredi kartı kullanarak katılan bireylerin, kullandıkları ürünle ilgili konularda bilgilendiklerinden söz edilebilmektedir.

Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede sıklık olarak en çok kullanılan iki kaynak televizyon ve internettir. Bu durum yeni iletişim teknolojilerinin bir ürünü olan internetin diğer iletişim araçlarına oranla daha çok tercih edildiğine ve bu eğilimin giderek artacağına işaret etmektedir. Bu bağlamda İİBF öğrencilerinin PMYO öğrencilerine göre daha sık olarak ekonomi ve finansal gelişmeleri izlediği belirlenmiştir.

Öğrencilerin temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi kavramlar bazında farklılık göstermektedir. Buna göre kredi kartı son ödeme tarihi, bireysel emeklilik ve vadeli mevduat hesabı en çok bilinen kavramlardır. Gayrimenkul sertifikası, temerrüt faizi ve menkul kıymet virmanı en az bilinen kavramlardır.

Öğrencilerin kavramlar konusundaki bilgi düzeyleri ile okudukları fakülte arasında ilişki olduğundan söz edilebilmektedir. Ayrıca sadece İİBF öğrencilerinin bulundukları sınıf ile kavram bilinirliği arasında da ki-kare analizi yapılarak öğrencilerin eğitim süreleri arttıkça kavram bilgi düzeylerinde artış olup olmadığı incelendiğinde, finansal alanda aldıkları eğitimin finansal kavramlar konusundaki bilgi düzeylerine katkı sağladığı ortaya konmuştur. Ancak dikkat çeken bir veri, sınıf ile finansal başarı düzeyi algılamasının ilişkili olmadığıdır. Bu da kişinin finansal konularda bilgi düzeyinin azlığının başarı algısını ters yönde etkilediğini ve finansal başarı algısının bilgi düzeyi arttıkça azaldığıdır.

Finansal okuryazarlık bireylerin günlük yaşamı kadar gelecek planları ile de ilişkilidir. Ankette öğrencilerin verdikleri yanıtlar arasında emeklilik yaşamı için düşünülen yatırım araçları içinde bireysel emeklilik primi ödeme ilk sıradadır. Bunu döviz, altın, hisse senedi ve düzenli para biriktirme izlemektedir. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin okudukları fakülte ile emeklilik yaşamında bireysel emeklilik seçimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. İİBF öğrencileri PMYO öğrencilerine göre emeklilik döneminde daha çok bireysel emeklilik seçeneğini seçmişlerdir. Bu da İİBF öğrencilerinin aldıkları eğitimin emeklilik dönemindeki planlarını modernleştirmesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeyleri de gelecekteki finansal durumunu planlamalarında etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Aile eğitim düzeyi yüksek olan öğrenciler bireysel emeklilik primi ödeme ve hisse senedi almayı öncelikli tercih ederken, aile eğitim düzeyi düşük olan öğrenciler geleneksel olarak yorumlanabilecek bir enstrümanı, altın almayı tercih etme eğilimindedirler. İİBF öğrencilerinin aile eğitim düzeyi PMYO öğrencilerine göre daha yüksektir.

Sonuç olarak finansal bir eğitim alan İİBF öğrencilerinin, PMYO öğrencilerine göre finansal olarak daha bilinçli olduğu, yani finansal okuryazarlık düzeylerinin PMYO öğrencilerine göre daha yüksek olduğundan bahsedilebilmektedir. Bu da finansal okuryazarlığın yaygınlık kazanmasının, finansal eğitimin geliştirilmesi ve daha fazla bireye ulaştırılabilmesi ile mümkün olabilir. Her bireyin üniversite yaşamında ekonomik ve finansal bir eğitim alma imkanı bulunmamaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık konusunda hükümetlerin politika belirleyip bu çerçevede strateji ve uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi finansal piyasa ve enstrümanların da etkin ve verimli bir biçimde çalışmasını sağlayacaktır.

Bireylerin finansal konularda bilgi almalarını sağlayan kaynaklar ve bu kaynakların nasıl seçildiğine ilişkin araştırma yapmak, finansal eğitimin hangi kanalları aracılığıyla verilebileceği ve etkili olabileceği konusunda ipuçları sunabilir. Bireylerin yaşamlarının hangi aşamalarında finansal bilgiye ve eğitime

daha fazla ihtiyaç duyduğu konusu da önerilebilecek bir araştırma konusu olabilir. Finansal eğitim programlarının nasıl tasarlanması ve hedef kitleye yararlı olabilecek şekilde nasıl uygulanması gerektiği konusunda çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu araştırma konularının okul müfredatı ve okul dışı programlar olarak düşünülmesi gerekmektedir.

Finansal eğitim programlarının kısa vadede sınırlı etkileri olduğu düşünülmesine karşın, uzun vadede işlerlik kazanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle finansal eğitim programları uzun vadeye hizmet etse de, kısa vadeli programlar için aktif yöntemler geliştirilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu, daha özel hedef kitlelere yönelik, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilecek, bilgilenmenin yanında uygulamalar hakkında somut öneriler sağlayabilecek programlar geliştirilmesidir.

Finans ile ilgili eğitim almış ya da finansal kurumlarda çalışanların bile, karmaşık finans sektöründe kararlar almada zorlanması, hiçbir finansal eğitim almamış bireylerin içinde bulunduğu zor durumu ortaya koymaktadır. Finansal karar ve uygulamaların karmaşık hale gelmiş olması, finansal risklerden de haberdar olarak doğru kararlar vermek için finansal eğitimi gerekli kılmaktadır. Bunun tersi gerçekleşmesi durumunda bireyler kadar, yatırımcılar, şirketler, genel ifadesiyle finansal piyasalar zarar görebilir.

Bu çalışma yalnızca Anadolu Üniversitesi İİBF ve PMYO öğrencilerini kapsayacak biçimde desenlenmiştir. İleride yapılabilecek araştırma önerisi olarak, daha farklı fakülteleri içeren bir örnekleme oluşturularak finansal okuryazarlık ve finansal davranışların nasıl olduğunu değerlendiren bir araştırma yapılabilir. Ekonomi dersleri alan ve almayan farklı bölüm ve sınıflarda yer alan öğrencileri kapsayan bir araştırma yapılabileceği gibi, yüksek lisans ve doktora düzeyinde finansal okuryazarlığı etkileyen faktörleri ölçebilecek araştırmalar yapılabilir. Bu noktada demografik değişkenlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Demografik değişkenlerin finansal davranışları nasıl etkilediğine bağlı olarak, finansal eğitim programları geliştirilebilir. Finansal planlama ve yönetim süreçlerine bağlı olarak

cinsiyet farklılıkları ve bireysel finansal bilgi düzeyi araştırmaları, geleceğe yön veren araştırmaları ortaya çıkartabilir.

Farklı gelir düzeylerine sahip bireylerin finansal davranışlarını anlamaya yönelik araştırmaların yapılması, finansal sistemin hangi amaçlarla ve nasıl kullanıldığını ortaya koyabilir. Bireylerin, finansal piyasalara dönük sınırlı bilgi sahibi olması, finansal hizmetlerden yararlanmada verilen karar ve yapılan seçimlerin gerçek maliyetinin ne olduğunu anlama ve değerlendirmeyi zorlaştırabilir.

Günümüzde bilgiye ulaşmak, yeni iletişim teknolojilerin sağladığı olanaklarla oldukça kolaylaşmaktadır. Bu noktada en önemli konu, bilgiyi anlama ve yorumlayabilmedir. Bu nedenle finansal bilgi kaynaklarının kullanımı ve bu kullanıma bağlı olarak finansal davranışların dönüşümü önem taşımaktadır. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi yükseltilerek, finansal sistemden ve finansal sistemin sunduğu olanaklardan yararlanması sağlanmazsa, etkin çalışan ve sürdürülebilir piyasa anlayışından uzaklaşılabilir.

**Ek-1 Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları:
Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama**

1. Finansal kayıtlarınızı (fatura ödemeleri, banka makbuzları, harç ödemeleri gibi) ne kadar süreyle saklarsınız?
 - a) Sürekli olarak saklarım b) Hiç saklamam
 - c) Belli bir süre saklar, atarım d) Bazı kayıtları saklarım
2. Finansal durumunuzu yönetmede ne kadar başarılı olduğunuzu düşünüyorsunuz?
 - a) Oldukça başarılıyım b) Başarısızım c) Orta düzeyde başarılıyım
3. Paranızı harcama ve yönetme bilgilerinizi nereden öğrendiğinizi düşünüyorsunuz?
 - a) Ailemden b) Okuldan c) Arkadaşımdan d) Kitap ve dergi gibi yayınlardan
4. Hiç finansal yardım için başvurduğunuz mu? (kredi başvurusu, kredi kartı borcu yapılandırma gibi)
 - a) Evet b) Hayır
5. Banka vadeli mevduat hesabınız var mı?
 - a) Evet b) Hayır
6. Banka vadeli mevduat hesabınızdaki faiz oranını biliyor musunuz?
 - a) Evet b) Hayır c) Emin değilim
7. Online bankacılık uygulamalarını kullanıyor musunuz?
 - a) Evet b) Hayır
8. Aşağıdaki online uygulamalardan en çok kullandıklarınızı 1'den 5'e kadar sıralayınız. (En önemli-1 En önemsiz-5)
 - a) Banka ve kredi kartı hesap özeti inceleme ()
 - b) Fatura ya da kredi kartı ödeme ()
 - c) Para transferi yapma ()
 - d) Yatırım için fon/tahvil alma ()
 - e) Hisse senedi alıp satma ()
9. ATM kartınız var mı?
 - a) Evet b) Hayır
10. ATM kartınızı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

- a) Hergün b) Haftada birkaç kez c) Ayda birkaç kez d)

Aydan aya

11. Finansal yönetiminiz için herhangi bir bilgisayar yazılımı kullanıyorsunuz?

- a) Evet b) Hayır

12. Kredi kartınız var mı? (Cevabınız hayırsa 21. Soruya geçiniz)

- a) Evet b) Hayır

13. Kaç adet kredi kartı sahibisiniz?

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 3'den fazla

14. Son kredi kartınızı nereden edindiniz?

- a) Bankaya başvurarak, bankadan
b) Posta-sms ile başvurarak
c) İnternette başvurarak
d) Kredi kartı standına başvurarak
e) Diğer ()

15. Kredi kartınıza aylık ortalama olarak ne kadar ödüyorsunuz?

- a) 250 TL'den az b) 250-500 arası c) 500-750 arası d)
750'den fazla

16. Kredi kartınızda yer alan en büyük ödeme kalemi hangisidir?

- a) Eğitim giderleri
b) Yiyecek-içecek
c) Giyim
d) Eğlence
e) Diğer ()

17. Kredi kartınızdan nakit çekme işlemini ne kadar sıklıkla yapıyorsunuz?

- a) Hiç yapmam
b) Haftada bir
c) Ayda bir
d) Nadiren

18. Kredi kartı toplam limitiniz ne kadar?

- a) 1000 TL'den az b) 1000-2000 TL arası
c) 2000-3000 TL arası d) 3000 TL'den fazla

19. Kredi kartı kullanımına ilişkin sözleşme maddelerini biliyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

20. Kredi kartınızın aylık faiz oranını biliyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

21. Faturalarınızı zamanında öder misiniz?

- a) Her zaman b) Genellikle c) Nadiren d) Asla

22. Aylık bir bütçe yapar ve ona uygun davranır mısınız?

- a) Evet b) Hayır

23. Bireysel emeklilik hesabınız var mı?

- a) Evet b) Hayır

24. Emeklilik yaşamınızda daha refah olabilmek için hangi uygulamaları seçerdiniz, öncelik sırasına göre sıralayınız. (En önemli-1 En önemsiz-5)

- a) Bireysel emeklilik primi ödeme ()
b) Her ay döviz alma ()
c) Her ay altın alma ()
d) Her ay hisse senedi alma ()
e) Her ay belirli bir parayı kenara ayırma ()

25. Ekonomi ve finansal gelişmeleri hangi sıklıkta ve hangi kaynaklardan takip edersiniz?

	Hergün	Haftada birkaç kez	Nadiren	Hiç
Gazeteler				
Kitaplar				
Dergiler				
Televizyon				
İnternet				

26. Düzenli olarak para biriktirme alışkanlığınız var mı?

- a) Evet b) Hayır

27. En yüksek faiz oranına sahip olan kredi türü hangisidir?

- a) Konut kredisi b) Tüketici kredisi
c) Araç kredisi d) Kredi kartından çekilen nakit kredisi

28. Finansal sorunlarınızla ilgili profesyonel yardım (danışmanlık) hizmeti aldınız mı?

- a) Hiç almadım b) Yalnızca bir kez c) Birkaç kez d) Birçok kez

29. Aşağıdaki bireysel kredi türleri hakkındaki bilgi düzeyinizi sıralayınız?

(En iyi bildiğiniz=1 En az bildiğiniz=5)

- a) Konut kredisi ()
 b) Kredili Mevduat Hesabı ()
 c) Araç kredisi ()
 d) Tüketici kredisi ()
 e) Gayrimenkul ipotekli tüketici kredisi ()

30. Bir Ons altın kaç gramdır?

- a) 31,1 b) 33,1 c) 32,1 d) Bilmiyorum

31. Aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi düzeyinizi işaretleyiniz.

Kavramlar	İyi Biliyorum	Duydum ama ayrıntısını bilmiyorum	Hiç Bilmiyorum
Bileşik faiz			
Basit faiz			
Hesap bildirim cetveli			
Kredi kartı son ödeme tarihi			
Temerrüt faizi			
Hazine bonosu			
EFT			
Menkul kıymet virmanı			
Varlığa dayalı menkul kıymet			
DASK sigortası			
Yatırım portföy			
Vadeli mevduat hesabı			
Döviz tevdiat hesabı			
Yatırım fonu			
Bireysel emeklilik			
Risk ve getiri			
Yatırım ortaklığı			
Gayrimenkul sertifikası			
Hisse senedi baz fiyatı			
Tasarruf mevduatı sigorta fonu			

Demografik bilgileriniz:

Yaş () Lütfen belirtiniz

Cinsiyet Erkek () Kadın ()

Sınıfı 1. sınıf () 2. sınıf () 3. sınıf () 4. sınıf ()

Bölümü İşletme () İktisat () Maliye () Çalışma Ekonomisi ()

Anne ya da **babanızın** bitirdiği en yüksek okul derecesi:

- a) İlkokul () b) Ortaokul () c) Lise ()
d) Üniversite () e) Lisansüstü ()

Kaynakça

- Beck, Thorsten, A. Demirgüç-Kunt, M. S. M. Peria. “Reaching Out: Access to and Use of Banking Services Across Countries” **Journal of Financial Economics**, 85: 234-266, 2007.
- Campbell, Mary A.B. “A Phenomenological Study of Family Influence on Millennial College Students’ Money Beliefs and Behaviors” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Iowa State University, 2007.
- Chen, Haiyang ve Ronald P. Volpe. “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students” **Financial Services Review**, 7(2): 107-128, 1998.
- “Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students” **Financial Services Review**, 11: 289-307, 2002.
- Cole, Shawn, T. Sampson ve B. Zia. “Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia” Harvard Business School, (working paper), 2009.
- Habschick, Marco, B. Seidl ve J. Evers. “Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27” (final report), 2007.
- Hilgert, Marianne A. ve Jeanne M. Hogarth. “Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior” Federal Reserve Bulletin, 309-322pp, July 2003.
- Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın, 1998.

- Kieschnick, Danika A. "Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Iowa State University, 2006.
- Klein, Valerie. "Making Sense of Financial Education" Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Pennsylvania, 2007.
- Lusardi, Annmaria. "Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice" Joint Center for Housing Studies, Harvard University, 2008.
- Lusardi, Annamaria ve Olivia S. Mitchell. "Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education" **Business Economics**, 35-44pp, January, 2007.
- "How Much Do People Know About Economics and Finance" **Policy Brief**, Number 5: 1-5, March, 2008.
- Mason, Carolynne L. J. ve Richard M. S. Wilson. "Conceptualising Financial Literacy" Loughborough University Business School, 2000.
- Mullins, Patricia. "Financial Knowledge and Communication of Teenagers and Their Parent or Guardian" Yayınlanmamış Doktora Tezi. Texas Woman University, 2007.
- NFCC (National Foundation for Credit Counselling), Financial Literacy Survey Summary Report, 2007.
- OECD, **Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies**. Paris: OECD Publishing, 2005.
- **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**. OECD, 2009.

PACFL (President's Advisory Council on Financial Literacy), Annual Report to the President, 2008.

Peng, Tzu-Chin M. "Evaluating Mandated Personal Finance Education in High Schools" Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ohio State University, 2008.

Reyes, Ramon L. "The Psychological Meanings of Money" Yayınlanmamış Doktora Tezi. Alliant International University, 2006.

Robb, Cliff A. "College Students and Credit Card Use: The Effect of Personal Financial Knowledge on Debt Behavior" Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Missouri-Columbia, 2007.

Shockey, Susan S. "Low-Wealth Adults' Financial Literacy, Money Management Behaviors, and Associated Factors, Including Critical Thinking" Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Ohio State University, 2002.

The Economist. "Financial Literacy: Getting it Right on the Money" 3 Nisan 2008.

Wagland, Suzanne. "Financial Literacy in the Context of Literacy in General" [sunulmuş bildiri] Fifth Australian Society of Heterodox Economists Conference, 2006.

----- "When it Comes to Financial Literacy, is Gender Really an Issue" **Australasian Accounting Business and Finance Journal**, Vol. 3 (1): 13-25, 2009.

Wimmer, Roger D. ve Joseph R. Dominick. **Mass Media Research**. Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 2000.

<http://www.bankrate.com/brm/news/financial-literacy2004/grade-home.asp>